

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв
Кафедра духових та ударних інструментів

ЯЦЕНИК ВІТАЛІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

Магістерська робота

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ТА ТВОРЧА
ДІЯЛЬНІСТЬ ТРУБАЧІВ-ПРОФЕСІОНАЛІВ В КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ**

зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Науковий керівник:

заслужений діяч мистецтв України,
кандидат педагогічних наук, професор

Цюлюпа Степан Данилович

Рівне - 2022

Яценюк В.В. Науково-методична та творча діяльність трубачів-професіоналів в контексті національної культури України: дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» / [наук. кер. –заслужений діяч мистецтв України, кандидат педагогічних наук, професор Цюлюпа С. Д.]. – Рівне: РДГУ, 2022.

У магістерському дослідженні на основі ґрунтовного аналізу мистецтвознавчої, культурологічної літератури надаються творчі портрети трубачів-професіоналів України.

В науковій роботі аналізується наукова, методична, творча та педагогічна діяльність провідних трубачів України.

Рецензент: Закопець Лев Миронович – заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор, директор Львівського державного музичного ліцею імені Соломії Крушельницької, м. Львів

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I Наукова та навчально-методична діяльність трубачів-професіоналів України.	
1.1.Наукові здобутки трубачів України в ХХ на початку ХХІ століть.....	10
1.2.Навчально-методична діяльність трубачів-професіоналів України.....	24
Висновки до першого розділу	55
РОЗДІЛ II Творча та громадська діяльність трубачів-професіоналів України в ХХ на початку ХХІ століть.	
2.1.Концертна діяльність трубачів-професіоналів України.....	57
2.2.Діяльність трубачів в мистецьких спілках, гільдіях і в організації конкурсно-фестивального руху в Україні.....	63
Висновки до другого розділу	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність теми. Глобальні перетворення, що відбуваються в сучасному просторі вимагають швидких та суттєвих змін у всіх сферах політичного, економічного, культурного життя країни. Вкрай важливим є виховання свідомих, конкурентоспроможних фахівців. Виклики, перед якими постало суспільство спонукають до реорганізації освіти, в тому числі мистецької, як однієї з вагомих та дієвих складових загальної освіти.

Сучасна музична та педагогічна освіта в Україні знаходиться на тому етапі розвитку, при якому важливого значення набуває вирішення проблеми підвищення рівня професійної підготовки музикантів, в тому числі і виконавців на духових та ударних інструментах.

Як відомо, тільки у тісному союзі теорії та практики можливо виховати високопрофесійних виконавців та педагогів. „ Відставання теорії від практики в галузі мистецтва несе загрозу, яка може привести до негативних наслідків, тому більшість прогресивних виконавців і педагогів-духовиків добре усвідомлюють той факт, що необхідно доповнити свою творчу та педагогічну практичну діяльність теоретичними науковими дослідженнями” [61].

На сучасному етапі розвитку вищої музичної освіти, лейтмотивом діяльності кожного викладача поряд з педагогічною, обов'язковою стає ґрунтовна наукова та методична робота. Зауважимо, що початок ХХІ століття знаменується значним проривом в наукових розвідках виконавців та викладачів духових та ударних інструментів, а тематика їх досліджень охоплює всі проблеми духового музично-виконавського мистецтва: питання історії становлення духового виконавства, проблеми теорії та методики викладання гри на духових та ударних інструментах тощо.

Історія розвитку українського виконавства на духових та ударних інструментах ґрунтовно висвітлена у фундаментальних працях В. Апатського, П. Круля, В. Посвалюка, Ю. Рудчука, С. Цюлюпи.

Методичні питання українського духового виконавства та освіти знайшли відображення у наукових дослідженнях В. Апатського, В. Посвалюка, А. Карпяка, Р. Наконечного, В. Громченка, Р. Вовка, І. Гишки та ін.

Надзвичайно цікавими для нашого магістерського дослідження є наукові статті С.Д. Цюлюпи, присвячені всебічному аналізу кандидатських та докторських дисертацій, захищених духовиками України.

Але, відсутність комплексного дослідження, присвяченого ґрунтовному аналізу наукової, навчально-методичної, творчої та громадської діяльності провідних трубачів-професіоналів України і зумовили вибір теми магістерського дослідження „ Науково-методична та творча діяльність трубачів-професіоналів в контексті національної культури України”.

Зв'язок роботи з науковими планами. Магістерське дослідження входить до плану науково-дослідної роботи кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету і складає частину наукового напрямку “Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя ”. Тему наукової роботи затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету.

Мета дослідження полягає у аналізі та систематизації науково-методичної та творчої діяльності провідних трубачів-професіоналів в контексті національної культури України.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначено наступні **завдання:**

- проаналізувати стан вивчення проблеми на основі існуючої джерельної бази;

- обґрунтувати ступінь впливу науково-методичної роботи на розвиток виконавства на духових та ударних інструментах в Україні;
- дослідити наукову та навчально-методичну діяльність трубачів-професіоналів України;
- висвітлити педагогічну та виконавську діяльність провідних викладачів класу труби в мистецьких закладах України;
- дослідити діяльність трубачів-професіоналів у мистецьких спілках, гільдіях та в організації конкурсно-фестивального руху в Україні.

Об'єкт дослідження – процес розвитку українського духового виконавства.

Предмет дослідження – науково-методична та творча діяльність трубачів-професіоналів в контексті національної культури України.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять праці провідних науковців у галузі історії розвитку українського виконавства на духових та ударних інструментах (В. Апатський, П. Круль В. Посвалюка Ю. Рудчук, С. Цюлюпа); наукові дослідження в царині методики навчання гри на трубі (І. Кобець, М. Табаков, А. Жубр, В. Луб, В. Посвалюк, В. Швець, І. Гишка, Р. Наконечний);

надзвичайно цінними для нашого дослідження є наукові роботи, присвячені розгляду питань організації конкурсів виконавців на духових та ударних інструментах в Україні (В. Апатський, В. Посвалюк, С. Цюлюпа, Б. Жеграй).

Концепція дослідження спирається на застосування комплексу наукових **методів**, а саме:

- *історичного* – метод, який використовувався для аналізу культурно-мистецького життя України у контексті історико-політичних і соціокультурних чинників;

- *ретроспективного* – аналізування культурно-мистецьких процесів в історичній проекції;
- *системного підходу*, що аналізує, систематизує та узагальнює досвід духового виконавства в Україні на сучасному етапі його розвитку.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів:

обґрунтовано:

- ступінь впливу науково-методичної роботи на розвиток виконавства на духових та ударних інструментах в Україні;

систематизовано:

- відомості про сутність, зміст та форми наукової та навчально-методичної діяльності трубачів-професіоналів України;
- відомості про педагогічну та виконавську діяльність трубачів-професіоналів України;
- відомості про діяльність трубачів-професіоналів у мистецьких спілках, гільдіях та в організації конкурсно-фестивального руху в Україні.

Організація дослідження. Дослідження відбувалося у три етапи протягом 2021 - 2022 років, згідно затвердженого календарного плану були зроблені наступні заходи з реалізації написання магістерської наукової роботи:

Перший етап.

На першому етапі (вересень-грудень 2021 р.) відбулось затвердження теми магістерського дослідження „ Науково-методична та творча діяльність трубачів-професіоналів в контексті національної культури України”; розроблено та узгоджено з науковим керівником структуру написання наукової роботи згідно до нормативних вимог; на першому етапі вивчався стан розробки даної проблеми в її теоретичному аспекті.

Була зібрана і проаналізована наукова історична, мистецтвознавча, педагогічна література з питань магістерського дослідження, визначені та

сформульовані категоріально-понятійний апарат дослідження (об'єкт, предмет, завдання та методи дослідження); узагальнено основні поняття визначеної проблематики; був написаний вступ та перший розділ магістерського наукового дослідження.

Другий етап.

На другому етапі відбулось редагування I розділу магістерської роботи. У березні 2022 р. на засіданні кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ відбувся звіт щодо написання I-го розділу, внесення виправлень і коректив, запропонованих членами науково-педагогічного складу кафедри; впродовж квітня-вересня був написаний другий розділ магістерської роботи, написані висновки до двох розділів та загальні висновки.

На **третьому етапі** був уточнений список використаних джерел та оформлені додатки наукової магістерської роботи; проведено редагування та оформлення наукового дослідження, визначені основні етапи презентації магістерської роботи на захисті.

Практичне значення роботи. Магістерська наукова робота дає корисний комплекс знань для науковців, педагогів-методистів, поціновувачів в царині духового сольного та ансамблевого виконавства в Україні.

Сформульовані у дослідженні основні положення, зроблені висновки, викладений фактичний матеріал можуть бути використані для оновлення змісту фахових навчальних курсів з дисциплін „ Історія розвитку духового інструментального мистецтва”, „ Методика викладання гри на духових та ударних інструментах”, створення методичних рекомендацій.

Окремі методичні ресурси можуть бути впроваджено в розробку спецкурсів із підготовки бакалаврів та магістрів спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Повний обсяг роботи складає 93 сторінки, з них 71 сторінки основного тексту. Список використаних джерел становить 66 найменувань.

РОЗДІЛ І

НАУКОВА ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТРУБАЧІВ-ПРОФЕСІОНАЛІВ УКРАЇНИ.

1.1. Наукові здобутки трубочів України в ХХ на початку ХХІ століть.

Сучасний стан виконавства на духових та ударних інструментах знаходиться на такому рівні, коли його подальший розвиток стає абсолютно неможливим без наукових досліджень, впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, нових цікавих дисциплін, спецкурсів тощо, які б в повній мірі відповідали запитам сучасного суспільства.

Більшість прогресивних педагогів усвідомлюють той факт, що відставання теорії від практики, чистий емпіризм в мистецькій галузі несе серйозну загрозу, яка неминуче призведе до негативних наслідків. Саме тому, лейтмотивом діяльності кожного викладача, поряд з педагогічною та виховною, стає активна наукова та методична діяльність. Усвідомлюючи незаперечність взаємозв'язку наукових досліджень та виконавсько-педагогічного досвіду, провідні педагогічно-музиканти в останні роки значно активізували свою наукову діяльність [61].

Інтеграція України в світовий простір, впровадження в освітню та мистецьку галузь України кредитно-трансферної системи навчання спонукали прогресивних педагогів-музикантів до активної наукової діяльності. На зламі ХХ – ХХІ століть спостерігається значний прорив у науковій роботі викладачів духових та ударних інструментів. Підтвердженням цьому стали численні наукові статті, підготовлені та захищені кандидатські та докторські дисертації. У своїй статті, присвяченій ґрунтовному аналізу захищених українськими науковцями-духовиками кандидатських та докторських дисертацій, С.Д. Цюлюпа зазначає, що „...за період дослідження наукових здобутків духовиків України в 1955-2021 рр. захищено 67 робіт, із них 58-кандидатські, а 9 – докторські дисертації”. [61]

Значно розширилось і коло наукових досліджень духовиків, яке охоплює широкий спектр питань з історії становлення та розвитку духового музично-виконавського мистецтва, теорії та методики навчання гри на духових та ударних інструментах, вивчення позитивного досвіду провідних виконавців та педагогів, впровадження у навчальний процес інноваційних форм навчання, вивчення досвіду організації навчально-виховного процесу провідних навчальних закладів мистецького спрямування України тощо.

Історія розвитку українського виконавства на духових та ударних інструментах ґрунтовно висвітлена у фундаментальних працях В. Апатського, П. Круля, В. Посвалюка, Ю. Рудчука, С. Цюлюпи.

Питання теорії та методики гри на духових та ударних інструментах знайшли відображення у наукових дослідженнях В. Апатського, В. Посвалюка, А. Карпяка, Р. Наконечного, В. Громченка, Р. Вовка, І. Гишки та ін.

Ґрунтовному аналізу захищених українськими педагогами-виконавцями на духових та ударних інструментах кандидатських та докторських дисертацій присвячене фундаментальне наукове дослідження кандидата педагогічних наук, професора, завідувача кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ С.Д. Цюлюпи. В даній науковій роботі автор зібрав та систематизував дані про наукові доробки українських провідних педагогів-виконавців на духових та ударних інструментах, що свідчить про активізацію наукової діяльності.

Надзвичайно цікавими та корисними для нашого магістерського дослідження є матеріали магістерського дослідження Д. Уразова, присвячені діяльності Гільдії трубачів-професіоналів України. Ця наукова робота була підготовлена та захищена в Інституті мистецтв РДГУ у 2020 р.

Отже, ми вже визначили, що наукова та навчально-методична робота є однією із основних складових діяльності педагога-музиканта. Це твердження є справедливим і до трубачів-професіоналів України.

В межах нашого магістерського дослідження вважаємо за необхідне висвітлити в хронологічному порядку підготовлені та захищені українськими трубачами-професіоналами кандидатські та докторські дисертації.

У 1991 році кандидатську дисертацію захистив заслужений артист РСФСР, член національної спілки композиторів України, доктор мистецтвознавства, професор кафедри оркестрових духових інструментів і оперно-симфонічного диригування Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського **Валерій Олександрович Богданов** (1939-2017). Навчався у Дніпропетровському музичному училищі по класу труби. У 1962 р. закінчив Військово-диригентський факультет при Московській консерваторії. Довгий час був військовим диригентом полку, дивізії, училища. Служив начальником військово-оркестрової служби Одеського, Сибірського, Київського округів і Групи радянських військ у Німеччині. Працював доцентом, професором кафедри оркестрових духових інструментів Харківського державного університету імені І.Котляревського. Лауреат творчої премії Харківського міськвиконкому імені І.І. Слатіна, полковник у відставці.

Тема кандидатського наукового дослідження „Трактовка духових інструментів в симфоніях українських композиторів дожовтневого періоду”. Ця наукова робота є першим дослідженням у вітчизняній історіографії духового музичного мистецтва України і охоплює значний історичний пласт: від зародження до початку ХХ століття. У роботі, на основі солідної джерельної бази, автор досліджує виникнення перших духових інструментів, їх місце в житті людини, духові інструменти давньогрецьких колоній Північного Причорномор'я, Київської Русі. З огляду на незаперечну оркестрову природу духових

інструментів, в науковому дослідженні автор особливу увагу приділяє питанням дослідження українського оркестрового виконавства, вивчає виникнення кріпосних та рогових оркестрів. В.О. Богданов надає ґрунтовний аналіз діяльності перших музичних товариств, так званих „музикантських цехів”, доводить їх важливу роль у розвитку ансамблево-оркестрового мистецтва та професійної підготовки виконавців на духових та ударних інструментах [61].

У кандидатській дисертації автор досліджує прогресивну діяльність відділень Імператорського російського музичного товариства, які відкривались у всіх великих культурних центрах України: Києві (1863), Харкові (1871), Одесі (1884), Полтаві (1889), Катеринославі (1897), Херсоні (1904), Чернігові (1907), Умані (1911). Ці музичні осередки мали великий вплив на розвиток професійної музичної освіти в Україні.

Вагоме місце в науковому дослідженні В.О. Богданов приділяє аналізу симфонічних творів українських композиторів, серед яких симфонічні твори Е. Ванжури „Українська симфонія” C-dur (1796), „Симфонії невідомого автора g-moll”, М.В. Лисенка „Фантазія на дві українські народні теми для флейти з фортепіано” (1873), М. Калачевського „Українська симфонія” a-moll та місце в цих творах духових та ударних інструментів [61].

Професор В.А. Богданов є автором численних наукових статей, монографій. У 2000 р. вийшла у світ монографія „Історія духового музичного мистецтва України: від найдавніших часів до початку ХХ ст.”, друге доповнене видання вийшло в співавторстві з Л.Д. Богдановою у двох томах у 2013 р. Ці монографії присвячені історії духового музичного мистецтва від витоків до початку ХХ ст. На основі великого фактичного матеріалу висвітлено широку панораму проблем, пов'язані з процесом становлення, формування і розвитку в Україні духової виконавської культури. Дане дослідження стало корисним

джерелом інформації для музикознавців, естетиків, істориків, викладачів, шанувальників духового музичного мистецтва.

У 2008 році В.А. Богданов підготував та захистив докторську дисертацію „Шляхи розвитку духового музичного мистецтва в Україні (від витоків до початку ХХ ст.)”. В цій науковій роботі, на основі величезного масиву історичних, культурологічних, мистецтвознавчих даних, автор досліджує основні напрямки еволюції вітчизняного духового мистецтва, який трактується ним як історичний процес, тісно пов'язаний з концертною практикою та виникненням різноманітного інструментарію. В науковому дослідженні автором доводиться існування об'єктивних факторів, що вплинули на розвиток духової музичної культури: розвиток музичної освіти та активізація громадського життя в Україні.

Посвалюк Валерій Терентійович (1947-2018) – заслужений артист України, доктор мистецтвознавства, професор. Довгий час працював деканом оркестрового факультету, проректором з наукової роботи, завідувачем кафедри духових та ударних інструментів Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського, солістом симфонічного оркестру національного академічного театру опери та балету України імені Т. Г. Шевченка. В. Т. Посвалюк – засновник та голова Гільдії трубачів-професіоналів України.

Задовго до захисту кандидатської дисертації В. Посвалюк написав кілька статей історичного та методологічного плану, які були надруковані у «Всеукраїнському брасс-бюлетні» та інших наукових виданнях. Серед них стаття „З історії кафедри духових та ударних інструментів Київської державної консерваторії імені П. Чайковського” (1996), у якій широко висвітлено історичний шлях становлення і формування кафедри, починаючи з моменту зародження її ще на базі Київського музичного училища і до наших днів, глибоко аналізується тривалий процес становлення і розвитку вітчизняної школи духового виконавства, охарактеризовано роботу класів духових інструментів

наприкінці XIX-початку XX ст., надано коротку характеристику перших педагогів і проаналізовано методи їх викладання. Важливе місце у статті посідає аналіз науково-методичної діяльності кафедри, роль її педагогів у створенні навчально-методичної літератури щодо теорії і практики духового виконавства, розширенні педагогічного репертуару тощо.

У 2001 р. В.Т. Посвалюк захистив кандидатську дисертацію „Київська школа виконавства на трубі: історичні та методичні аспекти”. Ця наукова робота стала першою в Україні, в якій досліджено витoki заснування київської виконавської та педагогічної школи гри на трубі, проаналізовано методичні принципи її розвитку, надані творчі портрети її представників. У роботі автор простежив та узагальнив напрямки історичного розвитку трубного виконавства в країні, спадкоємність поколінь київських трубачів, визначив спрямованість і тенденції їх подальшого розвитку, вперше на історичному тлі культурного життя України, і, зокрема, Києва, було досліджено витoki київської школи трубачів, проаналізовані методичні засади її засновників та послідовників; названо послідовний ряд яскравих представників цієї школи, наведені їх біографічні дані. Науковим керівником став завідувач відділу музикознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, доктор мистецтвознавства А.І. Муха.

У 2006 р. вийшла у світ монографія В.Т. Посвалюка „Мистецтво гри на трубі в Україні”, в якій автор досліджує історичний шлях розвитку виконавства на трубі в різних регіонах України в історичний період з XVI по XX ст. Це, в першу чергу, становлення та еволюція київської, одеської, львівської, донецької, харківської виконавських шкіл. У монографії прослідковується процес становлення національних традицій гри на духових та ударних інструментах, що тісно пов’язаний з діяльністю музичних „братств” та „цехів” – перших осередків фахового духового виконавства в Україні, кріпацьких капелій, рогових та

духових оркестрів у панських маєтках України кінця XVII- XIX ст. У роботі автор систематизував та охарактеризував діяльність музичних навчальних закладів України, творчий шлях їх педагогів і випускників, зокрема й тих, чиї долі з плином часу вже стали історією. В монографії вперше проаналізовано майже всі відомі зарубіжні та вітчизняні виконавські школи за період з XVII по XX ст., узагальнено сучасний концертний репертуар трубачів та досвід аудіо-відеозаписів українських виконавців на трубі, охарактеризовано їх діяльність у світовому контексті музичного виконавства.

Монографія стала суттєвим доповненням існуючих досліджень для викладачів та студентів мистецьких навчальних закладів, мистецтвознавців, шанувальників мистецтва гри на духових та ударних інструментах.

У 2008 р .В.Т. Посвалюк захистив докторську дисертацію на тему „Шляхи становлення та проблеми розвитку Української школи виконавства на трубі: історичний, професійно-виконавський, теоретико-методичний аспект”, в якій вперше досліджено та розкрито історичний шлях становлення та еволюції вітчизняної школи гри на трубі в цілому та по регіонах, простежено та розкрито соціально-економічні та соціально-історичні передумови еволюції даних шкіл, проаналізовано діяльність видатних українських виконавців та педагогів, починаючи з середини XIX ст. і до наших днів.

У роботі надається порівняльна характеристика методик викладання гри на трубі різних виконавських шкіл, як вітчизняних, так і зарубіжних, ґрунтовно та послідовно аналізується виконавський та педагогічний репертуар, надаються методичні рекомендації щодо його виконання, розглядається широкий спектр аудіо та відеозаписів українських виконавців-трубачів тощо.

Необхідно згадати ще одну монографію В.Т. Посвалюка, яка була опублікована у 2009 р. „Вільгельм Мар’янович Яблонський (до 120-річчя від дня

народження), в якій розглядається життєвий та творчий шлях видатного українського музиканта, професора Київської державної консерваторії імені П.І. Чайковського, заслуженого діяча мистецтв України В.М. Яблонського. У науковій роботі автор вивчив та використав архівні матеріали, енциклопедичні видання, в також спогади свого викладача, його колег та послідовників. В монографії були опубліковані вперше численні архівні документи та фотографії. Книга адресована студентам музичних навчальних закладів, мистецтвознавцям, широкому колу поціновувачів духової музики.

В. Посвалюком встановлені імена і долі деяких несправедливо забутих виконавців і педагогів, охарактеризовано їх внесок у справу розвитку виконавства на трубі в Україні. Творчі характеристики, приклади, рецензії, відгуки про найвідоміших українських трубачів і педагогів свідчать про високий рівень мистецтва гри на трубі в Україні.

В.Т. Посвалюк є автором численних наукових статей, присвячених історії розвитку духового музичного мистецтва, теорії та методиці навчання гри на трубі. Неможливо переоцінити вклад В.Т. Посвалюка у розвиток професійної виконавської школи гри на духових інструментах в Україні.

У 2004 році захистив кандидатську дисертацію **Степан Данилович Цюлюпа** (1959 р.н.) – заслужений діяч мистецтв України, професор, довгий час працював проректором з виховної роботи Рівненського державного інституту культури, помічником ректора Рівненського державного гуманітарного університету, артистом оркестру Рівненського академічного музично-драматичного театру, з 2004 р – завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ, член Гільдії трубачів-професіоналів України, голова Асоціації діячів духової музики Рівненського обласного відділення Національної всеукраїнської музичної спілки. Тема кандидатської дисертації „Педагогічні умови формування культури вільного часу студентів”. В

науковій роботі автор досліджує та обґрунтовує концепції педагогічного потенціалу вільного часу студентів, визначає педагогічні умови формування культури вільного часу студентів та організаційно-методичні системи їх реалізації.

С.Д. Цюлюпа є засновником та головним редактором збірника наукових праць „Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя”, що щорічно видається з 2006 р.. Збірник зареєстровано як періодичне наукове видання з питань мистецтва. Наказ № 240 від 17.04.2013 року, Державна реєстраційна служба України. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 19865-9665 Р, зареєстровано в ISSN International Centre (Paris, FRANCE): ISSN 2522-1590 (Online) ISSN 2522-1582 (Print) та індексується в міжнародних наукометричних базах: Google Scholar, Academic Resource Index ResearchBib. Було вже видано 14 збірників, в яких апробацію своїх наукових досліджень у збірнику здійснили педагоги, виконавці та здобувачі вищої мистецької освіти з України, Польщі, Болгарії, Росії, Америки, Ізраїлю, Білорусії та інших країн. Це єдине наукове видання в Україні, яке висвітлює питання історії, методики та сучасні тенденції розвитку жанру духової музики на теренах України та зарубіжжя, а також презентує новітні видання наукової, навчально-методичної та нотної літератури українських та зарубіжних авторів.

У 2005 році була захищена кандидатська дисертація **Ігорем Семеновичем Гишкою** (1947 р.н.). Довгий час І.С. Гишка працював доцентом кафедри духових та ударних інструментів Львівської державної консерваторії імені М. В. Лисенка, професором кафедри музичного мистецтва Національної Академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного. Тема кандидатської дисертації „Звукотворчий компонент трубного виконавства: традиції та базинг”, в якій визначено та доведено звуковий фактор як визначальний компонент

виконавської діяльності трубача, „на підставі всебічного аналізу доведено, що саме звук, його естетичні критерії є головним рушієм розвитку інструмента” [61]. Наукова робота присвячена комплексному дослідженню звуку як важливого компонента виконавської майстерності трубача. Автор розробив науково обгрунтовану методику формування та розвитку амбушура трубача, провідне місце в якій відводиться базингу на губах та базингу на мундштуці.

Актуальність наукового дослідження не викликає сумніву, адже у роботі вперше у світовій виконавській практиці було запропоновано методику формування та вдосконалення амбушура виконавця на трубі, вивчено та систематизовано теоретичні знання про художньо-виразові можливості виконавського базингу та його вплив на розвиток композиторської та виконавської техніки. У дослідженні автором запропоновано нові підходи до розуміння музичної акустики та функціонування єдиної акустичної системи. Матеріали наукового дослідження можуть бути використані педагогами, які викладають курси «Історія духового виконавства», «Інструментознавство», «Методика навчання гри на духових інструментах», педагогами спеціальних духових класів, виконавцями на мідних духових інструментах.

І.С. Гишка є автором монографії, яка вийшла у світ у 2011 р. „Звукоутворення як важлива сторона технічної досконалості трубача(історія, теорія, методика, практика), в якій досліджуються найскладніші елементи технології гри – звуковидобування та звукоутворення. У монографії розглядаються історичні, теоретичні, методологічні та естетичні питання трубного виконавства: з'ясовується роль роль труби в мистецько-культурних соціумах різних епох, аналізуються традиційні та сучасні підходи до проблем звуковидобування, експериментально досліджується ергономічний аспект базингу, вивчається його художньо-виразовий потенціал у композиторській та виконавській творчості, пропонується власна методика формування та

вдосконалення амбушура трубача. Авторська концепція суттєво розширює теоретичний і методологічний аспект вивчення творчих процесів сучасного духового виконавства. Основні науково-теоретичні положення роботи можуть бути використані в лекціях з історії духового виконавства, методики навчання гри на духових інструментах, індивідуальних заняттях, а також у сольній та оркестрово-виконавській практиці.

Мочурад Богдан Іванович (1968 р.н.) народний артист України, кандидат мистецтвознавства, головний диригент оркестру Львівського академічного музично-драматичного театру імені М. Заньковецької, за сумісництвом доцент кафедри оркестрового диригування Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка у 2005 році захистив кандидатську дисертацію на тему „Концерт для труби в контексті жанрово-стильової еволюції”. В цій науковій роботі автор дослідив та ґрунтовно вивчив концертний репертуар для труби, що доводить роль труби як сольного музичного інструменту з широким діапазоном художньо-виразових можливостей. Вперше автором досліджено складний шлях еволюції труби як оркестрового інструменту, запропоновано стильову типологію жанру концерту для труби, ґрунтовно проаналізовано партитури 38-и концертів для труби з оркестром та визначені проблеми їх інтерпретації.

У 2009 р. захистив кандидатську дисертацію на тему „Труба в симфонічній діяльності С. Людкевича та Б. Лятошинського” заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри теорії та історії виконавського мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника **Петро Васильович Вакулюк** (1962 р. н.). В представленій науковій роботі автор досліджує використання художньо-образних можливостей труби в симфонічних творах С. Людкевича і Б. Лятошинського, простежує „образно-сміслову специфіку використання тембру труби, визначає передумови символіки тембру труби у названих українських композиторів на підставі

розгляду трактування інструменту у фольклорних традиціях та у творчості митців XVIII-XIX ст.” [61]. У дослідженні розглядається еволюція використання труби у творах означених композиторів, здійснюється порівняльна характеристика трактування тембральних можливостей труби композиторами (використання яскравої звучності інструменту саме в кульмінаційних частинах розвитку у творчості С. Людкевича та використання труби для втілення напруги конфліктів, динамізації розвитку у симфонічних творах Б. Лятошинського).

У 2009 р. захистив кандидатську дисертацію ще один представник школи гри на трубі кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри духових та ударних інструментів Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка **Олег Іванович Вар’янюк** (1978 р.н.). Тема наукового дослідження „Європейська соната для труби: історія, теорія, виконавство”. В цій роботі автор ґрунтовно розглядав еволюцію жанру сонати для труби, яка охоплює значний історичний період від XVII до середини XX ст. На основі вивченого значного масиву історичного, мистецтвознавчого, методичного матеріалу, автором було виділено два історичні періоди: XVII - початок XVIII ст. та XX ст., в яких досліджувались еволюційно-стильові та виконавсько-інтерпретаційні аспекти жанру сонати для труби. У першому періоді автором приділяється значна увага саме історико-соціальним передумовам виникнення жанру, розгляду існуючих в той період камерно-ансамблевих сонат за участі труби італійських, австрійських, англійських, німецьких композиторів. Досить вагоме місце в науковій роботі займає вивчення процесу еволюції барокового інструментарію. Другий період розвитку жанру сонати для труби охоплює монументальні сонати концертного плану та сонати для труби з фортепіано мініатюри. Автором доводиться, що жанр сонати для труби охоплює елементи неокласицизму, імпресіонізму, неоромантизму, конструктивізму.

Плохотнюк Олександр Сергійович (1979 р.н.) захистив кандидатську дисертацію на тему „Формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у процесі музично-виконавської діяльності” у 2009 р. Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки Луганського національного університету імені Т. Шевченка, з 2015 р. – доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Київського педагогічного університету імені Б. Грінченка. В науковій роботі автор визначає сутність та структуру професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів, визначає педагогічні умови їх формування, чинники, що істотно впливають на формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів. В науковому дослідженні автором запропонована методика формування означених якостей майбутніх педагогів-музикантів, ефективність якої була перевірена експериментальним шляхом.

Плохотнюк О.С. є автором багаточисельних наукових та навчально-методичних публікацій.

В рамках нашого магістерського дослідження не можемо оминати увагою виконавця на трубі, педагога, науковця **Посвальнока Костянтина Валерійовича** – кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри мідних та ударних духових інструментів Національної музичної академії імені П.І. Чайковського, соліста оркестру Національної опери України імені Т.Г. Шевченка, який у 2016 р. захистив кандидатську дисертацію на тему „Творча діяльність Миколи Бердієва у контексті розвитку виконавства на трубі в Україні (1940-1980-ті роки). В цій науковій роботі автор здійснив періодизацію життєвого та творчого шляху одного з видатних представників української школи гри на трубі, педагога, композитора, заслуженого артиста УРСР, професора М. Бердієва. В кандидатській дисертації ґрунтовно висвітлено педагогічну, виконавську та композиторську діяльність видатного трубача, проаналізовано характерні риси

стилю М. Бердієва, притаманні його композиторському письму, доведено, що творчість прославленого музиканта є вагомим внеском у розвиток вітчизняного та світового виконавства на трубі.

З усього вищесказаного, можемо зробити висновки про те, що флагманами наукової роботи серед виконавців на духових та ударних інструментах є саме представники школи гри на трубі. Безумовно, активна науково-дослідна діяльність стає рушійною силою у процесі розвитку виконавської школи гри на трубі, а наукові праці мають велике практичне значення в забезпеченні освітнього процесу в закладах мистецького спрямування.

1.2. Навчально-методична діяльність трубачів-професіоналів України

Як відомо, навчально-методична робота є однією із основних складових діяльності педагога закладу музичної освіти початкового і I-IV рівнів акредитації. В попередньому підрозділі ми проаналізували наукову діяльність виконавців, викладачів класу труби закладів мистецької освіти. Поряд з науковою, важливою складовою діяльності педагога-музиканта є навчально-методична робота. В рамках нашого магістерського дослідження вважаємо за необхідне більш ґрунтовно дослідити саме цю важливу ланку діяльності трубачів-професіоналів України.

Ісак Маркович Кобець (1920-2007) – відомий в Україні та за її межами педагог, методист, довгий час викладав у Київській музичній школі №3 (1952-1962 рр.) та музичному училищі імені Р. Глієра (1962-2000 рр.).

Усе своє творче життя І. Кобець працював над збагаченням педагогічної науки, він є автором **першої та єдиної** в Україні „Початкової школи гри на трубі”(К., 1958, 1963, 1970). Метою цієї праці було допомогти виробити правильні навички гри на трубі або корнеті, альті, тенорі чи баритоні. Правильне тримання інструменту, розвиток дихання, амбушюра й техніки гри підпорядковано основній меті – змістовному виконанню музичного твору. Школа складається з вправ, етюдів, перекладів, розміщених у зростанні труднощів, ритмічних, тональних, динамічних, технічних тощо. У Школі є розділ щоденних вправ, які позитивно впливають на розвиток дихання, на якість звука і міцність амбушюра, а також розділ гам і тризвуків, вивчення яких є основою музично-технічного розвитку учня. Для набуття учнями виконавсько-художніх навичок до Школи додані переклади в супроводі фортепіано та камерні ансамблі.

Для другого та третього видання Школа доповнена і частково перероблена. Нотний матеріал розташовано більш послідовно, а методичну частину наповнено новим текстом.

І. Кобець є автором методичного посібника: „Система домашніх занять трубача” (К., 1965), посібника „Основи навчання гри на трубі” (К., 1985), призначення якого ознайомити молодого педагога з основними методичними положеннями і дати практичні поради щодо прищеплення учневі вірних навичок володіння інструментом. Головну увагу у посібнику приділено анатомо-фізіологічним і психологічним факторам, які сприяють свідомому засвоєнню прийомів звуковидобування на трубі. В даному посібнику коротко висвітлено будову і функції органів, що беруть участь у грі на трубі, наведено рекомендації на основі даних анатомії та фізіології. Посібник адресований викладачам дитячих музичних шкіл, музичних і культурно-освітніх училищ, а також керівникам та учасникам самодіяльних духових оркестрів.

У видавництві «Музична Україна» (1988 р.) був надрукований методичний посібник І. Кобця „Щоденні вправи трубача”. В даному посібнику представлено комплекс вправ для самостійної роботи виконавця. Пропонована система тренажу розподілена на чотири комплекси, що поступово ускладнюються. Залежно від стану губних та язикових м’язів учень може маніпулювати аналогічними вправами різних комплексів.

Кожний комплекс починається із вправи-розминки, яка виконується на мунштуці без інструмента. Звичайно, такої розминки достатньо, аби мобілізувати дихання та підготувати губний апарат для подальшої гри. Основна вправа кожного комплексу – витримані звуки. До вправ автор додає доповнення, в якому присутні вправи, направлені на оволодіння нижнім та верхнім регістром, пальцевими та губними трелями, губним базингом. Другий розділ посібника

містить вправи на оволодіння гамами та арпеджіо, що, як і вправи, поділені на чотири групи за ступенем складності. Відповідно до рівня підготовки виконавця можна виконувати гамоподібні та арпеджовані побудови на одну, півтори, дві й більше октав. Ефективність засвоєння даного матеріалу значно зростає, якщо урізноманітнювати при виконанні гам ритмічні малюнки, штрихи, динаміку тощо.

Посібник складено для учнів ДМШ, спеціальних музичних шкіл, а також для музикантів військово-духових оркестрів і учасників художньої самодіяльності. Наведені вправи можуть бути корисними й тим, хто грає на інших мідних духових інструментах.

Микола Володимирович Бердієв (1922-1988) – видатний виконавець, педагог, композитор. Довгий час працював солістом симфонічного оркестру Київського оперного театру (1944-1972), викладачем Київського музичного училища, а з 1967 у Київській консерваторії. Він є автором низки етюдів для труби, 3 концертів для труби з оркестром, чудових концертних п'єс для труби з фортепіано: „Поєма”, „Скерцо”, „Триптих”, численних перекладів для труби з фортепіано творів Ф. Генделя, В. Моцарта, Л. Бетховена, обробок українських народних пісень, які суттєво збагатили й «осучаснили» репертуар українських трубачів у 60–80-ті роки ХХ століття. Більшість з цих творів вийшли друком у видавництві «Музична Україна».

М. Бердієв зробив чимало записів концертних п'єс у фонди радіо, неодноразово виступав і в програмах телебачення, виконуючи твори українських композиторів.

Олег Павлович Белофастов (1924-1995) тривалий час працював директором школи-десятирічки м. Києва. Видав вісім збірників творів навчального репертуару дитячих музичних шкіл. До збірників увійшли його власні композиції і транскрипції для труби з фортепіано творів Й.С. Баха, Л.Бетховена, Ф. Шопена, Р. Шумана, Я. Степового, М. Лисенка, А. Штогаренка.

О. Белофастов був головою методичної ради Київської області з питань духової музики, заступником голови методичної ради м. Києва, систематично виступав із методичними доповідями.

Валерій Терентійович Посвалюк - доктор мистецтвознавства, професор, голова Гільдії трубачів-професіоналів України. В особі В. Посвалюка знайшли рідкісне поєднання чудові якості музиканта-виконавця, педагога, науковця, організатора. Наукова діяльність В. Посвалюка тісно пов'язана з спідвижницькою роботою збирача пам'яток українського трубного виконавства, популяризацією мистецької спадщини України.

У цьому контексті дуже актуальною та очікуваною роботою стали два видання монографії В. Посвалюка „*Трубачі Києва: минуле та сьогодення*” (1998, 2000). Ця робота стала першим дослідженням в історичному плані, в якому зроблено спробу об'єднати та систематизувати розрізнені відомості про життя та творчість музикантів-трубачів, які жили та працювали у Києві, з ціллю прослідкувати витоки київської школи виконавства на трубі, наступність поколінь київських трубачів, а також визначити напрямки та тенденції подальшого розвитку. У роботі над цим дослідженням автором були використані

як офіційні джерела (енциклопедії та бібліографічні словники), так і спомини колег, учнів та друзів київських трубачів, серед яких М. Підгорбунський (1863-1926), П. Рязанцев (1881-1966), В. Яблонський (1889-1977), Д. Ямпольський (1882-1972), Н. Полонський, С. Попов, Г. Самохвалов (1915-1988), М. Рудий (1919), М. Бердєєв (1922-1988), І. Кобець, Ф. Ригін, В. Кафельніков, О. Чуприна, М. Баланко, В. Давиденко, О. Корш. Робота проілюстрована численними фотоматеріалами, деякі з яких опубліковані вперше. Схвальні відгуки видатних виконавців і вчених, серед яких Т. Докшицер (Литва), Ю. Усов та А. Селянин (Росія), Дж. Девіс (США), В. Апатський, Є. Станкович та Л. Колодуб (Україна) на монографію В. Посвалюка стали для автора поштовхом для роботи над кандидатською дисертацією.

В.Т. Посвалюк є автором видання, присвяченого 75-річчю кафедри духових та ударних інструментів та 100-річчю Національної музичної академії України імені П. Чайковського, яке вийшло в 2010 р. У цьому ювілейному виданні висвітлюються передумови створення, історія становлення та розвитку кафедри, а основною ціллю видання є зберегти пам'ять про свого часу відомих виконавців на духових інструментах, засновників і педагогів кафедри, скласти уявлення про складні й суперечливі умови їхньої праці. Фотодокументи, представлені у роботі цікаві й рідкісні, на них відображено особливості музично-громадського життя від початку ХХ століття і до наших днів. У доданих коментарях стисло охарактеризовано час, коли відбувалися зафіксовані на фото події.

В.Т. Посвалюк є автором навчально-методичних посібників, серед яких навчально-методичний посібник з удосконалення виконавської майстерності трубачів, який адресується студентам закладів мистецької освіти та професійним музикантам *„Щоденні самостійні вправи учня-трубача”* (1998). В цьому збірнику представлені вправи, які систематизовані з урахуванням сучасних поглядів та вимог до виконавства на трубі, з широким використанням педальних звуків. Посібник складається з декількох розминок, 6-ти серій різних по технічним завданням вправ, гамм та арпеджіо.

1-а серія - *„Відновлювальна”* – призначена для відновлення діяльності виконавського апарату після тривалої перерви або під час його перевтомлення. В першому випадку з її вправ слід починати заняття, переходячи до подальших серій через 1-2 дні. У випадку перевтомлення, на наш погляд, не слід відмовлятися від занять повністю. Декілька днів (2-4) занять над цією серією вправ здібні привести губний апарат до належної для подальшої роботи форми.

2-а та 3-а серії - *„Підготовчі”* – слугують для розвитку звукових якостей, регістру та технічних прийомів гри, створюючи фундамент для виконання наступних серій. В роботі над звуком, особливо у верхньому регістрі, необхідно уникати важкості, намагатись виробляти легкість, постійно контролювати інтонацію.

4-а та 5-а серії - „Стандартні” – написані з урахуванням діапазону та технічних завдань, які найбільше зустрічаються професійним музикантам.

6-а серія - „Підвищена складність” – розрахована на музикантів, які володіють всіма елементами виконавської техніки.

Методичні поради і вправи, викладені у першому виданні „Щоденних самостійних вправах учнів-трубачів” отримали схвальні відгуки і широко використовуються в педагогічній роботі викладачами класів труби і навіть валторни у музичних навчальних закладах Києва, Львова, Харкова, Запоріжжя, Хмельницького, Житомира, Рівного та інших міст України. У ньому висвітлено основні методичні питання роботи виконавського апарату трубача. Вправи змістовні, ефективні і при цьому необтяжливі. Посібником зручно користуватись.

Починаючи з 1997 р. В.Т. Посвалюк на сторінках журналу «Всеукраїнський брасс-бюлетень» публікує свої методичні розробки з питань трубного виконавства, які в подальшому стали основою другого видання навчально-методичного посібника „Щоденні самостійні вправи трубача” (2002), в якому автором дуже ретельно розроблено комплексні вправи для розвитку всіх складових елементів виконавської техніки трубача, надаються рекомендації щодо здійснення самоконтролю стану виконавського апарату під час виконання вправ, надані поради щодо оволодіння педальними звуками, а також спеціальні вправи для розвитку верхнього регістру і рухливості.

У другому виданні посібника значно розширено теоретичну частину, додано вправи для розвитку верхнього регістру, гнучкості губних м'язів, техніки виконання інтервалів та педальних звуків. Матеріали, викладені у посібнику, з успіхом можуть використовувати учні різного рівня підготовки, студенти середніх та вищих музичних навчальних закладів, а також професійні виконавці. Навчальний посібник має чітку, зручну для користувачів структуру, посів чільне місце серед методичних матеріалів для виконавців на духових інструментах. Ця робота отримала позитивну оцінку у колі педагогів-спеціалістів. Так, завідувач відділом духових та ударних інструментів Житомирського музичного училища, викладач класу труби, заслужений працівник культури України Г.О. Белінський відзначив: „Навчально-методичний посібник В. Посвалюка проходив апробацію на відділі, під час якої було підтверджено високу ефективність пропонованих автором комплексів для самостійної роботи студентів-трубачів. Виконуючи вправи посібника, студенти відчутно розвинули виконавське дихання, набули навичок у роботі ігрового апарату...”/

В.Т. Посвалюк є автором навчального посібника *„Труба-нікколо у виконавській практиці трубача”* (2008). У навчальному посібнику викладено історію виникнення інструмента, названо імена відомих виконавців на трубі – зарубіжних і вітчизняних, розглянуто питання щодо добору інструментів та мундштуків, рекомендовано вправи з базингу, пояснюється процес роботи дихання, амбушуру та інших складових виконавського апарату, рекомендуються

способи їх розвитку та зміцнення, описується методика роботи з магнітофоном, подано ряд популярних творів композиторів епохи бароко, відомої як „золота доба труби”. Вперше в Україні надруковані оригінальні твори Й.С. Баха, Г. Телемана, Г. Генделя., що представляють складність виконання навіть для професійних виконавців. Цей список доповнюють фрагменти симфонічних творів сучасних композиторів І. Стравінського, М. Равеля, С. Прокоф’єва, Л. Колодуба та ін., виконання яких потребує використання саме цього інструмента.

В. Т. Посвалюк є автором навчального посібника *„Теорія і методика виконавства на трубі”*. У навчальному посібнику автор ґрунтовно дослідив передумови та шляхи формування професійних виконавських та педагогічних шкіл гри на трубі, проаналізував шляхи розвитку методики підготовки професійних трубачів в Україні, намітив напрями розвитку педагогічної та виконавської підготовки музикантів. У збірнику особлива увага приділена характеристиці діяльності представників різних виконавських трубних шкіл в Україні.

У 2015 році вийшов навчально-методичний посібник *„Ліричні твори М.В. Лисенка”* в транскрипції для труби, який адресований студентам музичних навчальних закладів, музикантам-професіоналам, поціновувачам духової музики. У збірку увійшли шість п’єс, написаних в оригіналі для фортепіано, голосу і фортепіано, скрипки і фортепіано. До збірки також внесено Фантазію на

теми опери М. Лисенка „Тарас Бульба”, створену професором Київської консерваторії, заслуженим діячем мистецтв України В.М. Яблонським на честь вшанування пам’яті видатного музиканта. У посібнику подаються методичні рекомендації щодо технології виконання творів, рекомендуються деякі виконавські прийоми, додаткові вправи з розвитку звукових і тембральних якостей. Для звучності музикування у втіленні авторського музичного задуму в кінці кожного твору також подано список італійських термінів з перекладом на українську мову. Важливим є словник музичних жанрів, вміщений в кінці збірки.

За складністю твори збірки можна використовувати як навчальний матеріал для студентів, а також в якості художньо-концертного репертуару. Твори неодноразово були апробовані як в якості навчального, так і концертного репертуару і отримали схвальні відгуки як вітчизняних, так і зарубіжних виконавців і педагогів. Відповідають технічним і художнім вимогам навчальних програм.

В. Т. Посвалюк є автором численних методичних праць, серед яких «До питання становлення та розвитку гри на трубі в Україні», «Засновники, послідовники, визначні представники київської школи виконавства на трубі», «Еволюція функцій і різновидів труби від давнини до наших днів», «Клас труби у Київській середній спеціальній музичній школі-інтернаті ім. М.В. Лисенка», «Мистецтво гри на трубі в Україні (Одеська школа)», «Огляд вітчизняних та

зарубіжних «шкіл» для труби», «Діяльність українських трубачів в галузі аудіо-, відео записів», «Професор Микола Якович Юрченко – видатний український виконавець і педагог», «Найпоширеніші помилки та відхилення в процесі навчання і роботи музикантів-духовиків», «Проблема верхнього регістру у виконавській практиці трубача», «Методика оволадення верхнім регистром на трубе».

Величезне значення методично-практичної та історично-наукової пошукової діяльності В. Посвалюка, який не лише втілює свої методичнопрактичні здобутки в посібниках, а й зібрав та систематизував досить рідкісний матеріал про розвиток української духової освіти в монографічному виданні стає очевидним у результаті огляду його наукових здобутків. Слід зазначити, що В. Посвалюк, як яскравий представник київської школи трубачів, досить часто акцентував дослідницьку увагу на питаннях, що стосуються безпосередньо даної школи гри на трубі [53].

В.Т. Посвалюк в своєму творчому доробку має аудіо-касети „Мінус один”, компакт-диски з записами західноєвропейських та українських композиторів. Вперше серед духових спеціальностей, разом з українською фірмою «Росток-рекордз» В.Т. Посвалюк випустив диски з власним виконанням творів української та світової класики, серед яких „Антологія українських трубачів” в

двох томах та „Українські трубачі та українська музика для труби” (2004 р., у співпраці з ITG, США).

Ансамбль солістів Національного академічного симфонічного оркестру України, випустили аудіо-касету, у яку увійшли А. Вівальді Концерт для труби, струнних та чембало C-dur, П. Бальдасарі Соната №1 для труби, струнних та чембало F-dur, Г.Ф. Телемана Концерт для труби, струнних та чембало B-dur, Г. Персел Соната для труби та струнних.

До ювілею (95-ти річчя) музичної академії імені П.І. Чайковського була записана аудіо-касета Грають викладачі кафедри мідних духових та ударних інструментів.

Валерій Посвалюк випустив диск концертних творів для труби з фортепіано, концертмейстер Наталія Роменська.

У 1995 році, за сприяння голови Гільдії трубачів-професіоналів України, доктора мистецтвознавства, професора В.Т. Посвалюка, було започатковано видання першого в пострадянському просторі професійного журналу виконавців, педагогів класу труби „Всеукраїнський брас-бюлетень”. На сторінках цього видання піднімались актуальні питання історії розвитку духового виконавства в Україні та світі, теорії та методики гри на трубі, огляд цікавих подій у галузі духової музики тощо. За роки існування Гільдії вийшли у світ 10 випусків музичного журналу «Всеукраїнський брас-бюлетень» [57].

В.Т. Посвалюк є автором більше 50-ти науково-методичних статей, в яких розглядаються питання, пов’язані з теорією, практикою, педагогікою та історією

трубного виконавства. Істотною складовою науково-методичної діяльності В.Т. Посвалюка є змістовні доповіді, які він прочитав на різноманітних науково-практичних конференціях, які проходили у Києві, Ростові– на-Дону, Німеччині, Швеції, Америці, а також цикл його лекцій, який прозвучав в етері Українського радіо у 1995 році. Це були сім передач по 25 хвилин кожна під загальною назвою „Труба”.

Виконавська, педагогічна, науково-методична, громадська діяльність В.Т. Посвалюка стає предметом ґрунтовного вивчення українських мистецтвознавців та науковців. З цього приводу слід згадати статтю Е. Тарра „Схід зустрічає Захід” вид. Пендрагон (США) (2003), статтю Ф. Кейна „Великая книга трубы” вид. Шотт (Німеччина) (2005), монографію О.А. Кавунник „ В.Т. Посвалюк: творчий портрет”, яка вийшла у світ у видавництві Міланік (2008 р), наукову статтю „Ретроспекція творчості Тимофія Докшицера й Валерія Посвалюка в контексті музикознавчої регіоніки”, опубліковану у збірнику наукових праць Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя, вип. №13 (2021).

В №11 цього ж збірника була опублікована наукова стаття, присвячена творчості В.Т. Посвалюка С. Цюлюпи та Г. Марценюка „ Пам’яті видатного українського трубача (2019).

У 2008 р. вийшла у світ монографія Г. Марценюка „Грані таланту”, в якій розглядається багатогранна творча, педагогічна та організаторська діяльність визнаного лідера українського трубного виконавства В.Т. Посвалюка.

Микола Якович Баланко (1957 р. н.) – заслужений артист України, професор, завідувач кафедри мідних духових інструментів Київської національної музичної академії імені П. Чайковського, довгий час був солістом оркестру Національного театру опери та балету України, вихованець Одеської трубної школи.

М. Баланко активно займається навчально-методичною роботою, проводить майстер-класи, показові заняття, читає лекції на методичних семінарах.

Чуприна О. О. (1943 р. н.) – заслужений артист України, концертмейстер групи труб симфонічного оркестру Національного академічного театру опери та балету України, музикант високого рівня, вихований в найкращих академічних традиціях професора М. Бердієва. По сумісництву багато років працював на кафедрі духових та ударних інструментів Національної музичної академії імені П. Чайковського. О. Чуприна збагатив трубну літературу багаточисельними обробками та перекладеннями.

О. Чуприна є автором низки наукових статей, присвячених питанням історичного розвитку школи гри на трубі в Україні та методики навчання гри. Серед них особливу увагу привертає стаття, присвячена видатному українському виконавцю, педагогу, композитору: „В. Бердієв – фундатор української школи гри на трубі. Етапи життєвого та творчого шляху”, опублікована в науковому

виданні Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. 2006. № 17. С. 189–193.

Фундатором Львівської школи гри на трубі є чудовий музикант, педагог **Андрій Васильович Жубр** – уродженець Києва, трубач високої кваліфікації, в 50-х – 60-х рр. займав посаду соліста оркестру Львівського театру опери та балету, з 1947 по 1967 р. очолював клас труби на кафедрі духових та ударних інструментів Львівської консерваторії (нині Львівська національна музична академія імені М.Лисенка), з 1970 по 1974 рр. грацював завідувачем відділу духових та ударних інструментів і керівником духового оркестру Чернівецького обласного фахового коледжу мистецтв імені С. Воробкевича.

А. Жубр є автором „Етюдів для труби“ (1966, друге видання вийшло у світ у 1981 р. У виданні «Музична Україна»), яке було першим виданням учбово-педагогічного репертуару для музичних училищ та консерваторій викладача кафедри духових та ударних інструментів у Львівській консерваторії імені М. Лисенка.

Владислав Олександрович Швець (1926-2006) – видатний представник Львівської трубної школи, виконавець, педагог. Ще при житті В. Швець був удостоєний музикантами України високого звання – Патріарх трубачів Львова. Довгий час працював солістом оркестру Львівського театру опери та балету. Роботу в театрі вдало поєднував з викладацькою діяльністю. На протязі своєї багаторічної виконавської та педагогічної діяльності напрацював власні погляди на мистецтво гри на трубі, на раціональну методику виховання трубачів. Своім досвідом та знаннями охоче ділився з колегами-педагогами та учнями та студентами, неодноразово виступав на конференціях з цікавими доповідями, відстоював свої погляди, сміливо полемізував з Г.Орвідом, М. Бердєєвим та іншими найбільшими авторитетами у сфері школи гри на трубі.

В.О. Швець є автором ряду методичних публікацій, серед яких „Система елементарних самостійних занять студента-трубача” (1985), „Некоторые вопросы работы исполнителя над материалами концерта для трубы с оркестром С. Василенко” та ін. В процесі виконавської та педагогічної роботи В. Швецем було вироблено власні методичні принципи, що стали основою оригінальної методики, котра позначалася на легкості звуковидобування, «вокальності тембру», роботі дихання, точності у ставленні до штриха. Велика увага приділяється розігріву, виконанню «витриманих звуків», роботі над гамами, етюдами (автор рекомендує етюди Ж. Арбана, А. Іогансона, В. Брандта, Е. Трон'є).

Роман Михайлович Наконечний (1949 р.н.) – вихованець Львівської консерваторії (1977, клас В. Швеця). З 1974 р. – соліст оркестру Львівського театру опери та балету, у 1989 р – отримав звання заслуженого артиста України, з 1990 р. – очолює клас труби Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка., з 2000 р. – працює на відділі духових та ударних інструментів Львівського музичного училища імені С. Людкевича та Львівській середній спеціальній школі-інтернаті імені С. Крушельницької.

Р. Наконечний є автором перших в Україні двох збірок оркестрових труднощів трубача з опер та балетів українських композиторів, в які увійшли сольні та оркестрові фрагменти партій труб з опер та балетів «Тарас Бульба» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Золотий обруч» Б. Лятошинського, «Лісова пісня» М. Скорульського, «Моїсей» М. Скорика та ін.

Р. Наконечний є автором цікавої методичної роботи „*Дихання-постановка-опора при грі на трубі*” (2002). Особливо цінним в даній роботі є уявлення автора про амбушюр та дихання як єдине ціле, тісно пов'язаному один з одним елементі виконавського апарату трубача. Як відомо, неможливо сформувавши вільний

амбушюр, не оволодівши технікою вірного виконавського дихання, основу якого складає опора. В цій роботі автор висловив свої погляди на широкий спектр методичних питань, таких як техніка дихання, активізація роботи діафрагми, досягнення енергійний видиху, тісний зв'язок амбушюра з диханням.

Ігор Семенович Гишка (1948 р.н.) – випускник Івано-Франківського музичного училища (1967), Львівської консерваторії (клас проф. В. Швеця, 1974), кандидат мистецтвознавства, професор кафедри музичного мистецтва Національної Академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного. член Гільдії трубачів-професіоналів України.

І. Гишка є яскраво вираженим вченим-дослідником. Прагнення постійно розвивати та удосконалювати методику навчання притаманне цьому науковцеві. І. Гишка є автором трьох монографій, двох навчальних посібників, більше як 70-ти науково-методичних статей. І Гишка є автором 4-х монографій, присвячених проблемам виконавського мистецтва трубача.

У 2002 р. І. Гишка опублікував методичне дослідження „Формування амбушура трубача (традиції та базинг)”, в якому пропонує оригінальну методичну концепцію вдосконалення окремих компонентів виконавського апарату духовика. В дослідженні розглянуто широке коло зарубіжних та вітчизняних методик і шкіл під кутом зору вироблення професійних навичок звуковидобування. Монографія складається з чотирьох розділів. В першому досліджується побудова та функціонування основних елементів звукообразуючого апарату трубача. Другий розділ присвячений дослідженню традиційних методів формування та розвитку звукообразуючого апарату. Третій та четвертий розділи мають новаторський характер. В них пропонується методика навчання гри на трубі з активним використанням базингу. Ця робота пропонується професійним виконавцям, учням та педагогам, а також широкому колу любителів духової музики.

Друга монографія І. Гишки *„Методика формування та вдосконалення звукотворчих компонентів виконавського апарату трубача”* була опублікована у Львові у 2006 р. В цьому розгорнутому навчальному посібнику досліджуються анатомія та фізіологія звукообразуючого апарату, традиційні та сучасні методи формування та удосконалення всіх компонентів виконавського апарату трубача, розглядаються функції та взаємодія цих компонентів під час утворення звуку.

Третя монографія, яка стала першою в Україні монографією, що вийшла на англійській мові *„Звукоутворення як важлива складова технічної досконалості трубача”* (2010) присвячена дослідженню історичних, теоретичних, методологічних та естетичних питань трубного виконавства, автор визначає роль труби в історії музичної культури, аналізує традиційні та сучасні методи формування звукообразуючого апарату, пропонує власну методику формування та удосконалення амбушура трубача.

І. Гишка є автором навчально-методичного посібника *„Теорія та методика постановки виконавського апарату трубача”* (2013), в якому розглядаються питання теорії і методики постановки виконавського апарату трубача, функцій і взаємодії його складових у процесі гри на трубі. На основі передових науково-теоретичних концепцій і практичних засад пропонуються нові методи формування та вдосконалення виконавського апарату трубача. Посібник призначено для курсантів ВВНЗ, викладачів та читачів, які цікавляться питаннями методики викладання гри на мідних духових інструментах.

У 2021 р. І.С. Гишка підготував до друку навчальний посібник *„Ергономіка виконавського апарату сучасного трубача”*, в якому розглянуто створення нової науково-теоретичної концепції формування спеціальної постановки виконавського апарату сучасного трубача, пов'язаної зі змінами, насамперед, робочої теситури використання труби композиторами ХХ - початку ХХІ ст. Посібник призначено для курсантів спеціальності «Музичне мистецтво»,

спеціалізації «Диригування військовими оркестрами (ансамблями пісні і танцю)», «Оркестрові духові та ударні інструменти» Національної академії сухопутних військ, учнів і студентів музичних навчальних закладів усіх рівнів акредитації.

І.С. Гишка є автором багатьох наукових історичних, мистецтвознавчих та навчально-методичних статей, розробив спеціальну програму для трубачів із спеціальності «Музичне мистецтво естради», а також «Тести для перевірки знань з методики викладання гри на духових інструментах», розробив та прочитав курс лекцій у Львівському науково-методичному інституті освіти. У 1993 р. видав працю «Методико-виконавський аналіз концерту для труби О.Ф. Гедіке».

Михайло Іванович Хованець – військовий диригент, підполковник у відставці, композитор, викладач диригування та військово-оркестрової служби військово-диригентської кафедри Національної академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного, вихованець Самбірського училища культури (1975), факультету військових диригентів при Московській державній консерваторії імені П. Чайковського (1986).

М. Хованець у 2014 році разом з О.П. Горманом видали навчально-методичний посібник *„Плац-концерт військового оркестру”*, в якому розроблені рекомендації щодо складання сценаріїв проведення марш-парадів духових оркестрів, схем рухів і перестроювань музикантів духового оркестру під час виконання дефіле, план-концерту та концертного виступу духового оркестру, як самостійного підрозділу, так і зведених духових оркестрів на площах і стадіонах.

Навчально-методичний посібник призначений для військових диригентів, викладачів кафедри музичного мистецтва Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, а також керівників духових оркестрів, які в своїй

практичній діяльності практикують виконання дефіле та плац-концертів духового оркестру на відкритому повітрі.

У тому ж 2014 р. М.І. Хованцем у співавторстві з В.Л. Ребендяго. Та О.П. Горманом підготовлений ще один навчально-методичний посібник *„Служба військового диригента в строю”*, в якому авторами розроблені рекомендації щодо питань навчання музичних творів службово-стройового репертуару, правил тримання музичних інструментів в строю та стройові прийоми з ними, подання команд голосом та розміщення музикантів оркестру в строю; спеціально-стройової підготовки військового диригента з керування військовим оркестром, а саме: особливості постави диригентського апарату та диригентських жестів під час диригування оркестрів у строю на місці та в русі під час проведення військових ритуалів.

М. Хованець є автором музичних творів для духового оркестру, серед яких *„Урочистий марш для зустрічей”*, *стройовий марш „Пан сотник”*, *марш-пісня „Марш війська України”* на слова Д. Павличка, *„Марш Лазаронів”*, на тему пісні українців-жовнірів, *марш „Січ в поході”*, на музику Д. Січинського, *марш „Сагайдачний”* на музику Д. Січинського, *марш „Стрілецький похід”* на музику М. Гайворонського. В творчому доробку М. Хованця дві музичні композиції плац-концерту для духового оркестру *„Свято в Карпатах”* та *„Тільки у Львові”*, чимало інструментовок, аранжувань для духового та естрадного оркестрів [13].

М. Хованець – автор навчально-методичних посібників *„Спеціально-стройова підготовка”*, *„Керування військовим оркестром за допомогою тамбуришока”*, *„Дії посадових осіб військово-музичного підрозділу під час забезпечення урочистих заходів”*.

М. Хованець – автор наукових статей *„До історії становлення військово-церемоніальної музики в Україні”*, *„Створення військового оркестру в січовому*

стрілецьві”, „*Михайло Гайворонський – фундатор створення оркестру Січового стрілецтва*”.

Одеська школа гри на трубі представлена багатьма видатними виконавцями, педагогами-методистами.

Леонід Якович Могілевський (1886-1959) – відомий трубач, педагог, композитор, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Одеської консерваторії (до 1950 р.). Він є автором творів для труби, транскрипцій концертів, сонат В. Моцарта, Л. Бетховена, К. Сен-Санса, Р. Штрауса. Л. Могілевський керував оркестрами оперних театрів, симфонічних оркестрів радіо і філармонії

Рудольф Олександрович Свірський (1918-1981) – виконавець, педагог, композитор. Довгий час працював у симфонічних оркестрах Одеської філармонії та радіо, багато років викладав трубу в середній спеціальній школі імені П. Столярського. Він є автором двох концертів для труби з оркестром (Концерт№1 вперше прозвучав в його виконанні на випускному екзамені, Концерт№2 вперше прозвучав у виконанні М. Бердієва у Києві в 1951 р.), концерту для скрипки з оркестром, ансамблів, чудових концертних п'єс для труби з фортепіано, написаних у 1952 р. „Ноктюрн”, та „Скерцо”, автор балету „Блакитна стрічка”, музичних комедій „Четверо під одним дахом”, „Якось в універмазі”, більше 30-и пісень, музики до 20-и драматичних спектаклів.

Михайло Інокентійович Табаков (1877-1956) – видатний виконавець, працював солістом в оркестрах Одеси, Ялти, Севастополя, Тбілісі, Великого театру Москви. Він автор фундаментальної методичної праці „*Прогресивна школа гри на трубі*” у 4-ох частинах.

Гнат Дмитрович Леонов (1916-1976) – чудовий трубач, диригент, композитор, випускник Одеської консерваторії (1936). Працював диригентом духових оркестрів, викладачем Одеської школи музичних вихованців.

Г. Леонов – автор двох концертів для труби з оркестром, концертних п'єс та ансамблів для мідних духових інструментів, музики до балету „Чорноморці” та ін.

Володимир Миколайович Луб (1945-1990) – випускник Одеської консерваторії та аспірантури Московського музично-педагогічного інституту імені Гнесіних (клас по оф. Т. Докшицера), працював солістом оркестру Одеського театру опери та балету, завідувачем кафедри духових та ударних інструментів Одеської консерваторії. Поряд з виконавською та педагогічною, активно займався методичною роботою. Так, відомі методичні публікації В. Луба - „*Методика навчання в самодіяльності трубачів та корнетистів*”, яка вийшла у видавництві Музика у 1982 р.. В цій роботі автор пропонує свою концепцію викладання гри на трубі, яку з успіхом можна використовувати не тільки у самодіяльних колективах, а й навчальних закладах, що готують професійних музикантів – середніх музичних школах, студіях, музичних училищах тощо. В роботі розглядаються питання постановки, роботи м'язів обличчя, зокрема, роз'яснюються засоби «збирання» губ, формування гнучкого та пружного амбушюру, як запоруки витривалості та надійності гри у верхньому регістрі, збалансування роботи всіх складових виконавського апарата. Слушними є поради до виконання витриманих звуків, вправ для атаки звука, рухливості губного апарата, співвідношення режимів праці та відпочинку. В роботі подано цілий ряд цікавих вправ та основні технічні вимоги до виконавців.

Ще одна цікава методична робота В. Луба „*Теорія та практика гри на духових інструментах*”, надрукована у видавництві Музична Україна у 1989р. В цій роботі автор доводить недоцільність виконання партій труб, написаних для

спеціальних інструментів високих строїв (труби Es, D, piccolo A, B). На думку автора, така заміна не відповідає ні звуковим, ні фізичним можливостям вказаного інструменту, конструкція якого дозволяє виконання творів тільки у певному діапазоні. В. Луб справедливо критикує застарілі уявлення про використання труби в оркестровій практиці.

В. Луб видав низку методичних рекомендацій, які адресуються як професійним виконавцям-трубачам, так і учасникам самодіяльних духових та естрадних оркестрів. Найбільш цікавими видаються дві з них: *„Основи естрадного виконавства та імпровізації на трубі”* (Одеса, 1988). Ця робота присвячена естетиці та техніці музикування в джазі. У статті розглядаються особливості джазових штрихів, трелів, вібрато, мелізмів, особливості джазової нотної графіки та закономірностей джазової імпровізації.

У методичній статті В. Луба *„До питання про специфіку гри на споріднених інструментах (трубах різних строїв)”* (Київ, 1989) автор піднімає питання про необхідність навчати духовиків грі не тільки на основному, але й на споріднених інструментах. З особливою гостротою це питання постає перед трубачами. Багато творів композиторів минулих часів написані для труб різних строїв і виконання їх на сучасному інструменті автор вважає недоцільним. В роботі розглядаються шляхи виходу з критичного становища, яке склалось у виконавській практиці. Автор піднімає актуальні питання, які пов'язані з відсутністю необхідних інструментів, вимогами міжнародних конкурсів, виконавськими проблемами та методикою навчання.

Ігор Михайлович Борух (1953 р.н.) – учень В. Луба. З 1984 р. очолює клас труби Одеської консерваторії імені А. Нежданової. Був деканом оркестрового факультету консерваторії (1993-2002), закінчив факультет підвищення кваліфікації при Вищій школі музики м. Фрайнбурга (Німеччина) (1995). Багато років працював артистом симфонічного оркестру Одеської обласної філармонії,

Одеського театру опери та балету. Активно займається навчально-методичною роботою.

Серед представників харківської школи гри на трубі слід згадати **Юрія Петровича Тарарака** ((1956 р.н.) – заслужений артист України, працював солістом молодіжного симфонічного оркестру «Слобожанський» та симфонічного оркестру Харківського академічного театру опери та балету імені М.В. Лисенка, засновник та керівник брас-квінтету, очолює клас труби на кафедрі духових та ударних інструментів Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського.

Поряд з виконавською та педагогічною, активно займається науково-методичною роботою. Ю. Тарарак є автором низки методичних та дослідницьких праць з питань виконавства на трубі в різних аспектах, учасник національних та міжнародних конференцій. У 1997 р. на міжнародній конференції в Ростові – на-Дону виголосив цікаву доповідь на тему *«Звукоутворення та артикуляція при грі на духових інструментах»*. Його робота спрямована на популяризацію і пропаганду українського національного мистецтва. У 2008 р. Ю. Тарарак опублікував науково-методичну статтю „Роль базингу у формуванні виконавського апарату трубача”, який вперше базинг був рекомендований професором Петербурзької консерваторії В. Вурмом (1876). Стаття Ю. Тарарака робить свій внесок у вирішення проблеми базингу. В ній досліджуються можливості ефективного використання базинга в комплексі послідовної умовно-рефлекторної системи формування артикуляційних навичок. Ю. Тарарак є автором праць, які являють собою методичні рекомендації, адресовані педагогам та учням-духовикам музичних вузів та училищ.

Валерій Олександрович Богданов (1939-2017) – заслужений артист Росії, доктор мистецтвознавства, професор кафедри духових та ударних інструментів Харківського університету мистецтв імені І. Котляревського, член Національної

спілки композиторів України, лауреат муніципальної премії імені І. Слагіна, випускник Дніпропетровського музичного училища (1958) та військово-диригентського факультету Московської консерваторії (1962), військовий диригент.

Захистив кандидатську та докторську дисертації, написав монографію, яка двічі була перевидана, автор великої кількості науково-дослідницьких статей. Важливим напрямком його наукових досліджень є історія духового музично-виконавського мистецтва України. Довгий час в історії музичної культури українського народу лишалася недослідженою велика область. Мова йде про історію вітчизняного духового виконавства. Разом з тим духові інструменти мають доволі давню історію. На протязі тривалого історичного періоду виконавство на духових інструментах було основною колискою всього інструментального музично-виконавського мистецтва. Видатне місце займали духові інструменти і в більш пізні періоди історії музичної культури. Саме В. Богданову належить пріоритет в області вивчення історії розвитку духового мистецтва. Він є автором першої „Історії духового музичного мистецтва України”. В своїх працях науковець досліджує найдавніший період історії України, найдавніші духові інструменти та їх місце у житті людини первіснообщинного ладу, духові інструменти старогрецьких колоній Північного Причорномор'я, Скіїфії, Київської Русі. Становлення та розвиток українського духового виконавства розглядається В. Богдановим на фоні широкої панорами історії українського народу, в тісному взаємозв'язку з розвитком його культури та музичної творчості. Учвідомлюючи оркестрову природу духових інструментів, В. Богданов приділяє значну увагу українського оркестрового виконавства. Ретельному дослідженню він піддає діяльність цехових музикантів України, муніципальні та корпусні оркестри, полкові оркестри українського козацтва. На думку дослідника, справжнім джерелом кадрів українського

оркестрового виконавства були багаточисельні кріпацькі та рогові оркестри, які створювали українські поміщики.

Велику увагу у дослідженнях В. Богданов приділяв питання української духової педагогіки та удосконаленню методики навчання гри на духових інструментах. Чільне місце в працях вченого посідає дослідження ролі та місця духових інструментів в творчості українських композиторів кінця ХІХ-початку ХХ століття. З цієї точки зору він аналізує „Українську симфонію” М. Калачевського, Симфонію ля-мінор В. Сокальського, „Фантазію на дві народні українські теми” для флейти з фортепіано М. Лисенка.

В. Богданов опублікував більше трьох десятків статей, в яких розглядаються питання, пов’язані з історією духового виконавства України. Так, в його статті „Духова музика Києва ХVІІІ – початку ХХ ст.” досліджуються основні етапи становлення та розвитку духового музичного мистецтва в Києві. Матеріал статті охоплює великий історичний період: перші осередки музичної освіти в так званих «братствах» або «цехах», діяльність київського магістрацького оркестру та його школи, оркестр київської Академії, духове виконавство в Києві в період організації Київського відділення Імператорського Руського Музичного товариства, Російська опера, музичне училище та консерваторія.

Наукові та навчально-методичні праці В. Богданова мають велике практичне значення для розвитку духової школи України. Вони увійшли вагомою складовою в навчальні курси „Історія духового виконавства”, „Історія музичної культури України”.

Представник донецької виконавської трубної школи **Володимир Васильович Подольчук** (1959 р.н.) – заслужений артист України, випускник Тернопільського музичного училища імені С. Крушельницької (клас М.

Старовецького, 1979) та Одеської консерваторії імені А. Нежданової (клас В. Луба, 1984), працював солістом оркестру театру опери і балету імені А. Солов'яненка, доцентом кафедри духових та ударних інструментів Донецької державної академії імені С. Прокоф'єва, член Гільдії трубачів-професіоналів України. Активно займається науково-дослідною діяльністю, є автором низки методичних праць з питань виконавства на трубі

Рівненська школа гри на трубі представлена педагогами мистецьких закладів освіти - **Олексій Григорович Садовий** (1943-2007) – чудовий виконавець, педагог, ст. викладач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ, автор методичних рекомендацій «Музично – акустичні якості духових інструментів та техніка їх настроювання» – Рівне: РДІК (1994) та «Педагогическая и идейно-воспитательная работа руководителя духового оркестра в самодеятельном коллективе» – Ровно, РГИК (1990).

Цілу низку цікавих теоретичних досліджень здійснили викладачі Рівненського державного гуманітарного університету.

Степан Данилович Цюлюпа (1959 р.н.) – заслужений діяч мистецтв України, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ, автор методичних рекомендацій «Деякі питання самостійної роботи студентів з класу ансамблю» / РДІК.-Рівне.-1988.-25 с., «Питання виконавської майстерності при грі на мідних духових інструментах в естрадному оркестрі» – РДІК, 1993. – 16с., «Самостійна робота студентів в процесі підготовки до державних іспитів з фаху», методичні рекомендації для студентів спеціальності 7.020205 «Музичне мистецтво» (за вимогами кредитно-трансферної системи організації навчального процесу). Рівне: РДГУ, 2012. – 28 с., «Самостійна робота здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» в процесі виконання кваліфікаційного наукового проекту» для здобувачів вищої освіти за напрямом підготовки 02 «Культура і мистецтво»

спеціальності 025 «Музичне мистецтво», спеціалізації «Оркестрові духові та ударні інструменти». Рівне: РДГУ, 2021. – 19 с., та навчальних посібників «Хрестоматія з класу ансамблю (мідні духові інструменти)» 2001 р. 128 с., «Інструментування для духового оркестру», 2008 р., «Історія кафедри духових та ударних інструментів Рівненського державного гуманітарного університету: минуле і сучасне», 2012 р., нотного видання твору для труби з фортепіано М.В. Лисенка-Дністровського «Інтермецо», 2005 р.

С. Цюлюпа – автор наукових статей, присвячених духовому оркестровому виконавству України: «Духові оркестри Рівненщини: минуле і сучасність» («007); «Духове мистецтво Волинського полісся: минуле і сучасність» (Київ, 2008); Духові оркестри на межі ХХ-ХХІ століть. Статистичний аналіз» Рівне, 2008). В цих працях автор констатує різке зниження кількості духових оркестрів в Україні, що, на його думку, не може не відбитися негативно на всьому духовому виконавстві нашої країни.

Дві статті С. Цюлюпа присвятив видатним музикантам-духовикам Рівненщини: «В. Старченко- диригент, педагог, громадський діяч» (Рівне, 2006), «Садовий О.Г. – музикант, педагог» (Рівне, 2008). В числі досліджень С. Цюлюпи статті, присвячені історії духового виконавства, методиці навчання гри та іншим питанням духового музично-виконавського мистецтва.

Олександр Володимирович Сіончук (1965 р.н.) - заслужений артист України, доцент кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ, художній керівник та диригент духового оркестру кафедри, автор методичних рекомендацій та посібника «Особливості роботи з аматорським джазовим ансамблем диксиленд» Рівне: РДГУ (2004) та навчально-методичного посібника «Український диксиленд (практичний курс)» (2020), автор численних перекладів для ансамблів духових інструментів.

Представники луганської школи гри на трубі **Олександр Сергійович Плохотнюк** в соавторстві з **А.В. Бондаренко** підготували до друку навчально-методичний посібник *„Професія – трубач. В.М. Лисенко (історичні нариси і методика організації щоденних самостійних занять трубача”* (2013), в якому надається творчий портрет талановитого музиканта-педагога, трубача-віртуоза Володимира Миколайовича Лисенка, виконавська творчість якого мала великий вплив на розвиток мистецтва гри на трубі не тільки в Луганську, але й далеко за його межами. Ознайомлення підростаючого покоління духовиків з творчістю В.М. Лисенка, аналіз його методичних розробок сприяють популяризації такого надзвичайного духового інструменту як труба, а також залученню молодих виконавців до мистецтва гри на трубі. Книга адресована викладачам і студентам музичних навчальних закладів, музикознавцям, виконавцям на духових інструментах. О. Плохотнюк є автором низки науково-методичних статей з проблем виконавства на трубі та методичних рекомендацій, серед яких *„Організація самостійної роботи в класі ансамблю духових та ударних інструментів”*.

Григорій Онуфрійович Белінський – один з провідних українських викладачів класу труби, заслужений працівник культури України, завідувач відділом духових та ударних інструментів Житомирського музичного фахового коледжу імені В.С. Косенка. Поряд з активною педагогічною роботою, Г. Белінський займається і методичною діяльністю. Так, він підготував до друку

методичний посібник для студентів класу труби музичних училищ „*Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару*” (2000). Г. О. Белінський є автором методичних статей: „Перші уроки ансамблевої гри і особливості роботи викладача в класі ансамблю”, „Оцінка та її значення в навчально-виховному процесі”, „Проблеми організації самостійних занять музиканта-духовика”, „Зв’язок методики викладання фахових дисциплін з педагогічною практикою”, „Сценічне хвилювання та шляхи його подолання”, „Викладач з фаху як творець особистості музиканта-виконавця”, „Духовність і духовна музика”, „Зійдіте, музи, з Гелікону” та ін.

„Оригінальна педагогічна концепція, цілісна система виховання, унікальна виконавська школа Г.О. Белінського стали об’єктом наукового дослідження і джерелом літературного натхнення музикознавця і педагога І. Є. Копоть, яка досліджувала педагогічну та методичну майстерність Г. Белінського. Вона видала монографію, присвячену творчості ушавленого музиканта „Трубач Григорій Белінський та його виконавська школа”, публікації „Учитель музики – учитель життя” у Всеукраїнському брасс-бюллетні (2001), „Музикант і педагог Г. Белінський: сторінки життя” у науковому збірнику «Велика Волинь» (2004)” [57] .

Безумовно, проаналізовані нами роботи – це лише невелика частина існуючих навчально-методичних праць кращих представників виконавської

трубної школи в Україні. З огляду на все вищесказане можемо впевнено заявити, що трубачами-професіоналами України вже зроблений великий внесок в область теорії та історії виконавства на духових інструментах. Проте, духове виконавство є настільки складним та різноманітним, що цей внесок можна розглядати лише як початок ґрунтовних наукових досліджень.

Педагогічну, концертну та громадську діяльність трубачів-професіоналів України вважаємо за потрібне розглянути в наступному розділі.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Узагальнюючи матеріали першого розділу магістерського дослідження можемо зробити наступні висновки.

Стрімкі зміни у всіх сферах життя сучасного суспільства, неймовірні виклики сьогодення спонукають до реорганізації освіти, в тому числі і мистецької, як невід'ємної складової загальної освіти, у напрямку підвищення професійної готовності майбутніх педагогів-музикантів. Абсолютно очевидно, що тільки міцний союз теорії та практики стає фундаментом для підготовки висококваліфікованих фахівців, в тому числі, і в царині духової музики.

Останні десятиліття ознаменовані значними зрушеннями у розумінні необхідності і доцільності наукових пошуків. Результатом цього стали десятки захищених музикантами-духовиками кандидатських та докторських дисертацій, низка наукових та мистецтвознавчих досліджень. Значно розширилось і коло наукових пошуків – в полі зору науковців опиняються питання вивчення історичних шляхів становлення та розвитку духового мистецтва, проблеми теорії та методики гри на духових інструментах, вивчення позитивного досвіду організації навчально-виховного процесу різноманітних навчальних закладів мистецького спрямування в Україні, аналіз виконавської, педагогічної, методичної та громадської діяльності провідних вітчизняних музикантів-духовиків. Зауважимо, що флагманами в цьому процесі є саме представники трубної школи України.

У першому розділі магістерського дослідження, на основі ґрунтовного аналізу наукової, мистецтвознавчої, методичної літератури, нами систематизовано відомості про науково-дослідну роботу представників виконавської та педагогічної школи гри на трубі в Україні. У роботі представлений, в хронологічному порядку, список захищених українськими

науковцями кандидатських та докторських дисертацій, надана характеристика та короткий зміст представлених досліджень.

Як відомо, лейтмотивом діяльності сучасного педагога-музиканта, поряд з виконавською та педагогічною, стає і активна навчально-методична робота. У першому розділі магістерського дослідження надається ґрунтовний аналіз навчально-методичної діяльності трубачів-професіоналів України, подаються основні методичні праці представників регіональних виконавських шкіл гри на трубі в Україні, аналізується короткий зміст представлених досліджень.

В процесі вирішення поставлених у магістерському дослідженні завдань, у першому розділі магістерського дослідження нами обґрунтована важливість і необхідність наукової та навчально-методичної роботи та ступінь її впливу на розвиток виконавства на трубі в Україні. Нами з'ясовано, що активізація цих ланок діяльності сучасного виконавця-педагога, в першу чергу, покращує якість освітнього процесу, забезпечує отримання учнями та здобувачами вищої освіти міцних та ґрунтовних знань, набуття професійних умінь, забезпечує освітній процес сучасними навчально-методичними виданнями тощо.

Активізація наукової роботи забезпечує підвищення кваліфікації та здобуття наукових ступенів та вчених звань науково-педагогічних працівників, відповідно, зростання наукового потенціалу навчальних закладів мистецького спрямування, що сприяє успішному проходженню акредитації та відкриттю і ліцензуванню нових спеціальностей.

РОЗДІЛ II

ТВОРЧА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТРУБАЧІВ-ПРОФЕСІОНАЛІВ УКРАЇНИ В ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ.

2.1. Концертна діяльність трубачів-професіоналів України.

Концертна досконалість трубачів, велика кількість нотної літератури для труби та незамінність цього інструменту в оркестрах найрізноманітнішого складу та призначення призвели до активного зростання виконавської майстерності трубачів у ХХІ столітті.

Українська співуча земля виховала багато талановитих музикантів. Історія вітчизняного виконавства зберегла імена видатних виконавців на духових інструментах, в тому числі, на трубі, творчість яких позитивно вплинула на подальший розвиток трубного виконавства не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Саме виконавська діяльність, що є однією з найбільш дієвих форм просвітництва, направлена на популяризацію та покращення виконавства на духових інструментах в Україні.

Значна кількість професійних трубачів, які здобули освіту в Україні, стали відомими педагогами мистецьких закладів освіти та провідними виконавцями в симфонічних та оперних оркестрах зарубіжжя, що є свідченням престижу української національної системи музичної освіти. З цього приводу варто згадати представника одеської школи гри на трубі **М. І. Табакова** (1877-1956) - випускника Одеського відділення Російського музичного товариства, соліста оркестру під керівництвом С. Кусевицького, одного з ініціаторів створення оркестру без диригента Персимфанса, очільника класу труби Московської консерваторії та Інституту музики імені Гнесіних, автора одного з основних на пострадянському просторі, навчально-методичного видання „Прогрессивная

школа для труби” у чотирьох частинах. М.І. Табаков поряд з педагогічною активно займався концертно-виконавською діяльністю. Він є одним з кращих виконавців партій соло труби в творах Вагнера та Скрябіна, йому присвячена низка творів для труби сучасних композиторів.

Георгій Антонович Орвід (1904-1980) – уродженець Херсонської обл, випускник Київської консерваторії (1927), Народний артист РСФСР, професор Московської консерваторії. Г. Орвід – автор „Школи гри на трубі” (1933, 1938, 1940), дослідження „Об’єктивні закономірності звукоутворення на трубі”(1976), автор численних доповідей та статей. У 70-х роках вийшла платівка Г. Орвіда. У програмі А. Вівальді «Концерт для двох труб, струнного оркестру та органу» (партію другої труби виконував учень Г. Орвіда В. Юдін; Дж. Тореллі «Соната №1 для труби та струнного оркестру»; Ю. Александров «Соната для труби та струнного оркестру»; Ж. Бара «Анданте та скерцо для труби та струнного оркестру». Твори були записані у супроводі Камерного оркестру Московської консерваторії. Г. Орвід був постійним членом всесоюзних та міжнародних конкурсів музикантів-виконавців, військових духових оркестрів.

Володимир Юлієвич Кафельников (1951 р.н.) – випускник Вінницького музичного училища (1970) та Київської консерваторії імені П. Чайковського (1975), заслужений артист РСФСР, доцент Ленінградської консерваторії. Довгий час В.Ю. Кафельников працював на посаді соліста групи труб оркестру Державного театру опери та балету УРСР імені Т. Шевченка (1970-1980), у 1980 р. він очолив групу труб Академічного симфонічного оркестру Ленінградської філармонії під керівництвом Є. Мравинського. В цей період В. Кафельников активно займався концертною діяльністю, в тому числі, і у складі квінтету мідних духових інструментів, працював з багатьма видатними диригентами. В. Кафельников – лауреат Республіканського конкурсу музикантів-виконавців (Київ, 1977). В. Кафельников випустив дві платівки (1990) з записами творів

старовинних і сучасних композиторів. В програму першої увійшли твори Т. Альбіноні, Г. Перселла, Й. Баха, Ф. Шуберта. Записи здійснені на Ленінградській студії грамзапису. З 1991 по 2012 рр., В. Кафельников соліст Національного симфонічного оркестру м. Бордо (Франція), веде активну концертну діяльність у складі різноманітних ансамблів в якості соліста. Запам'ятався виступ В. Кафельникова з піаністом Баррі Дугласом, які виконали концерт №1 Д. Шостаковича для фортепіано, труби та струнного оркестру, виступає як соліст.

Неодноразово у передачах Українського радіо брав участь як соліст симфонічного оркестру Українського радіо та телебачення **Василь Чумак**. Він виступав і у прямому ефірі, виконуючи «Концерт для труби з оркестром» О. Арутюняна, активно творчою діяльністю займався С. Бальдерман. У його виконанні у радіопередачах трансливались «Концертний етюд» Б. Анісімова та «Скерціно» М. Шахова.

Не можна оминати увагою концертну діяльність відомого українського трубача **О. Куліша**, який довгий час працював солістом симфонічного оркестру Національної телерадіокомпанії України, солістом Київського муніципального духового оркестру. О. Куліш випустив ряд компакт-дисків з записами найпопулярніших творів. Диски об'єднані спільною назвою «Романтична труба», хоча мають окремі власні назви – «Ностальгія», «Спогади», «Друзям»

Протягом 70-90-х років із сольними концертами на теренах України та Польщі активно виступав **В.Т. Посвалюк**. Програма його концертів включала твори Альбіноні, Телемана, Персела, Баха, Шостаковича, Ебена, Арутюняна, Вівальді, Колодуба, Бара, Кларка. Одним з перших він став використовувати трубу-пікколо. Твори для труби, записані ним у фонд Українського радіо і телебачення, часто звучали у радіопередачах. Починаючи з 2001 р. в Україні було випущено декілька компакт-дисків В. Посвалюка. Ці диски були першими

ліцензованими українськими дисками з записами музики для труби, записані на новоствореній фірмі «Росток-рекордз». Перший з них – «Музика бароко для труби» (2001) – включає концерти для труби майстрів старовинної музики Г. Телемана, А. Вівальді, Т. Альбіноні, П. Бальдасаре, М. Казатті. Твори записані у супроводі камерного ансамблю солістів симфонічного оркестру національної опери України (диригенти В. Кожухар та Ю. Вінник).

Другий диск «Концертні твори для труби і фортепіано» (2003, партія фортепіано заслужена артистка України Наталя Роменська) включає твори композиторів різних часів та стилів: від епохи бароко (Дж. Габріелі, Дж. Вівіан, Г. Тиллман) – до віртуозних романтичних творів Г. Кларка, Л. Андерсона, Ж. Бара, Е. Ховарта, Р. Свірського, Є. Зубцова.

Диск «Антологія українських трубачів» 2 двох томах. В перший увійшли записи відомих українських виконавців Т. Докшицера, Г. Орвіда, М. Бердієва, С. Бальдермана, В. Посвалюка, В. Кафельнікова, М. Баланка, В. Єрьоменка. В другий том увійшли записи творів у виконанні А. Ільківа, О. Куліша, В. Лисенка, К. Немечека.

Серед відеопродукції слід відмітити телевізійний фільм «Концерт при свічках» (студія Укртелефільм, 1996), в якому знімалися артисти оркестру національної опери України. Серед записаних творів «Концерт для двох труб» А. Вівальді (солісти В. Посвалюк та В. Єрьоменко), «Концерт для труби з оркестром» Г. Телемана (соліст В. Посвалюк), фрагменти з твору «Пори року» А. Вівальді, вокальні твори (солістка Н. Мельник).

Львівський педагог і трубач **Владислав Олександрович Швець** є одним із засновників Гільдії трубачів-професіоналів України, був солістом оркестру львівської опери, під час роботи в якому працював з відомими диригентами – Л.

Брагінським, І. Заком, С. Арбітом, І. Лацаничем. Під час викладання на кафедрі духових та ударних інструментів Львівської консерваторії В. Швець давав сольні концерти у двох відділеннях, які відрізнялись складною і цікавою програмою. В програмі цих концертів звучали твори П. Хіндеміта, О. Гедіке, Дж. Енеску, А. Арутюняна, С. Василенка та ін.

В.О. Швець часто очолював журі різноманітних конкурсів і фестивалів духової музики на Прикарпатті, він член журі республіканських та міжнародних конкурсів.

Особливої уваги заслуговує творча діяльність вихованця Львівської державної консерваторії імені М.В. Лисенка, відомого науковця і педагога **І.С. Гишки**. Свою творчу діяльність Ігор Семенович розпочав в оркестрі Івано-Франківського музично-драматичного театру. Згодом сценічний оркестр Львівської опери, в естрадному оркестрі Палацу культури залізничників, потім в оркестрі Львівського цирку. Здійснив записи сольного виконавства на студії Супрафон в період служби в штабному оркестрі центральної групи військ в Чехословаччині, а також займав посаду (1977-1992 роках) концертмейстера групи труб симфонічного оркестру Львівської обласної філармонії. І.С. Гишка є активним членом Гільдії трубачів-професіоналів України, якого часто запрошують в журі конкурсів і фестивалів духової музики в Україні.

Серед записів, випущених останніми роками, слід згадати диски керівника камерного ансамблю «Київ-Брас», народного артиста України А. Ільківа (труба) та Ірини Калиновської (орган), на якому записані концерти Г. Телемана, Т. Альбіноні, Б. Марчелло для труби з органом.

Варто згадати диск київського камерного ансамблю «Київ-Брас» під назвою «Троянда без шипів», в який увійшли твори Баха, Генделя, Бородіна,

Мілера, Мендеса. В репертуарі колективу під керівництвом А. Ільківа музика всіх часів та стилів: від Ренесансу, бароко та романтизму до імпресіонізму, джазу та авангарду, від строгої класики – до яскравого фольклору та популярної музики.

Аналізуючи діяльність українських трубачів-професіоналів в галузі створення компакт-дисків та іншої відео та аудіо-продукції, можемо стверджувати про прогресивні тенденції, що мають місце в останні роки, зокрема збільшення кількісного показника звукозаписів, а також зростання якості виконання репертуарного списку програм згаданої продукції. Це підтверджується численними рецензіями як вітчизняних, так і зарубіжних музичних критиків. І якщо в 50-ті роки запис платівок був явищем поодиноким, то останнім часом спостерігається активне збільшення продукції цього напрямку, що, звичайно, сприяє розповсюдженню та популяризації українського мистецтва гри на трубі в цілому світі.

Удосконалення сучасних інструментів, поява труб високих строїв надали широкі можливості для виконавців і значно розширили репертуар сучасних трубачів. Це дає надію на подальший розвиток сольного виконавства в Україні та піднесення на світовій арені національної школи гри на трубі.

Звичайно, в рамках нашого магістерського дослідження, ми не змогли охопити всю концертну діяльність трубачів-професіоналів України. Вважаємо, що ця тема має стати предметом спеціального аналізу та вивчення.

2.2. Діяльність трубачів в мистецьких спілках, гільдіях і в організації конкурсно-фестивального руху в Україні.

У 1994 р. в Києві, за ініціативи Валерія Посвалюка було створено першу громадську організацію виконавців-трубачів в Україні, Гільдію трубачів-професіоналів, до складу якої увійшли відомі виконавці, педагоги з різних міст України. Метою створення Гільдії стало підвищення та розвиток музичного життя, зростання професійної майстерності виконавців на трубі, популяризація труби тощо. За роки існування Гільдія зробила значний внесок у розвиток духового виконавства в Україні: значною подією стало організація та проведення Міжнародної конференції Європейського відділення Міжнародної Гільдії трубачів (1998 р.), в якій взяли участь представники з 10 країн світу. В рамках конференції було проведено перший в Україні Міжнародний конкурс трубачів.

В наступні роки Гільдією надавалась допомога в організації та проведенні ряду конкурсів, серед яких Київський відкритий конкурс трубачів (2001), головою журі цього конкурсу став композитор, доктор мистецтвознавства А.І. Муха міжнародні конкурси «Мистецтво ХХІ ст.», за сприяння В.Т. Посвалюка в 2005 році в м. Рівне започатковується Всеукраїнський конкурс молодих виконавців (ансамблів) на духових та ударних інструментах імені В'ячеслава Старченка. Неодноразово головою журі цього конкурсу ставав В.Т. Посвалюк. Члени Гільдії неодноразово приймали участь у роботі журі міжнародних та всеукраїнських конкурсів виконавців на духових інструментах.

Варто відзначити творчу і організаційну діяльність відомого на Тернопіллі трубача і педагога **Богдана Жеграя**, який започаткував популярний конкурс серед трубачів України імені Мирона Старовецького, який набув широкого розголосу і згодом отримав статус міжнародного.

На Львівщині обласний центр народної творчості проводить популярний конкурс серед виконавців на мідних духових інструментах імені Степана Ганича.

Департаментом культури Вінницької міської ради щорічно проводиться міжнародний конкурс духової музики Vin Venti. У грудні 2021 р. відбувся V означений конкурс, головою журі мідних духових інструментів став професор, викладач гри на трубі у стилі бароко Музичної Академії м. Кракова, Університету музики імені Ф. Шопена м. Варшава (Польща) Томаш Слюсарчик. В рамках конкурсу проводяться майстер-класи, гала-концерти.

Завдяки діяльності членів Гільдії розширилися міжнародні контакти українських музикантів-духовиків, творчі зустрічі, концерти, майстер-класи, лекції, доповіді, сумісні творчі проекти.

З 1995 року в Києві видається перший в пострадянському просторі професійний журнал музикантів-духовиків «Всеукраїнський брас-бюлетень», заснований Гільдією трубачів-професіоналів України. Всього було видано 10 номерів цього журналу, в яких висвітлюються проблеми і здобутки духового виконавства в Україні та інших країнах, публікуються історичні та методичні матеріали, надається анонс концертних заходів, конкурсів, фестивалів, згадуються імена уславлених представників виконавської школи гри на трубі тощо.

Діяльність Гільдії сприяла збільшенню видань навчально-методичної літератури, монографій, наукових статей з питань становлення та розвитку духового виконавства в Україні.

У 2004 році Гільдія трубачів-професіоналів України святкувала 10-річчя творчої діяльності. В рамках святкування ювілею проводились творчі зустрічі, майстер-класи, кульмінацією яких став заключний гала-концерт. Програма цього заходу включала сольні та ансамблеві виступи у супроводі Державного духового

оркестру України (диригент О. Рошак). На святкуванні були присутні Фред Міллс (США), який виконав декілька аранжувань для труби у супроводі Брас-ансамблю – Д. Гершвина, Д. Шостаковича, бразильської теми Тіко-Тіко, Дж. Пайпер (США), який з органісткою І. Харченко виконав перекладення для труби і органу творів епохи барокко та «Варіації на григоріанську тему» Г. Томазі. Голова Гільдії трубачів-професіоналів України В. Посвалюк виконав власну транскрипцію третьої частини «Концерту-сонати» ре-мажор Г. Телемана.

У концерті брали участь С. Дем'янюк, який виконав «Карнавал у Венеції» Г. Кларка, В. Лейсман, у виконанні якого прозвучав твір «Я молюсь за силу кохання» Д. Бортнянського, Тріо трубачів у складі О. Колинко, Ю. Кафельнікова, К. Посвалюка.

Як відомо, у 1990 р. в Україні була створена Всеукраїнська музична спілка, першим головою якої став А. Авдієвський. У 1998 р. ця організація отримала статус національної. В Рівному діє рівненське обласне відділення Всеукраїнської музичної спілки, у складі якого функціонує Асоціація діячів духової музики, яку очолює заслужений діяч мистецтв України, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ С.Д. Цюлюпа. Членами асоціації є, в тому числі, і представники рівненської школи гри на трубі, серед яких заслужений працівник культури України, викладач Рівненського музичного фахового коледжу, керівник та диригент духового оркестру „Сурми” А.М. Кібіта; директор Рівненської ДМШ №2 С.В. Климчик; заслужений артист України, доцент кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ О.В. Сіончук; заступник директора Рівненського обласного центру Народної творчості В.В. Самчук; спеціаліст вищої категорії, керівник духового оркестру Рівненської ДМШ №2 Ю. Островський; артист оркестру Рівненського обласного академічного музично-драматичного театру Я. Малярський, диригент оркестру Рівненського обласного

академічного музично-драматичного театру, народний артист України Зіновій Крет, директор Млинівської ДМШ Володимир Яремчук.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Узагальнюючи матеріали другого розділу магістерського дослідження можемо зробити наступні висновки.

Як відомо, однією з найважливіших складових творчої діяльності виконавця є саме концертна робота, що є найбільш дієвою формою просвітницької діяльності. У другій половині ХХ - початку ХХІ ст. спостерігається значне зростання сольо-концертного виконавства в Україні, що пояснюється удосконаленням музичних інструментів, збільшенням репертуару для духових інструментів, підвищенням професійного рівня виконавців. Історія національного духового виконавства зберігає імена видатних виконавців на трубі, творчість яких позитивно вплинула на розвиток трубного виконавства не тільки в Україні, а й далеко за її межами.

У другому розділі магістерського дослідження нами проаналізована концертно-сольна діяльність видатних вітчизняних виконавців на трубі, творчість яких підносить престиж національної школи гри на трубі на світовій арені та сприяє популяризації цього музичного інструменту.

У науковій роботі надається коротка характеристика концертної діяльності М. Табакова, Г. Орвіда, В. Кафельнікова, О. Куліша, В. Посвалюка, І. Гишки, В. Швеця, С. Цюлюпи, які зробили величезний внесок у розвиток виконавської школи гри на трубі в Україні.

У другому розділі магістерського дослідження систематизуються відомості про участь трубачів-професіоналів у громадських організаціях: Всеукраїнській музичній спілці, Гільдії трубачів-професіоналів України, діяльність яких направлена на популяризацію музичної культури загалом, та національної школи гри на трубі зокрема.

У роботі аналізується участь представників школи гри на трубі в організації та проведенні різноманітних виконавських конкурсів та фестивалів, що сприяють піднесенню професійного рівня виконавців на трубі та популяризації творчості українських композиторів.

ВИСНОВКИ

Стрімкі зміни у всіх сферах життя сучасного суспільства, неймовірні виклики сьогодення спонукають до реорганізації освіти, в тому числі і мистецької, як невід'ємної складової загальної освіти, у напрямку підвищення професійної готовності майбутніх педагогів-музикантів. Абсолютно очевидно, що тільки міцний союз теорії та практики стає фундаментом для підготовки висококваліфікованих фахівців, в тому числі, і в царині духової музики.

Останні десятиліття ознаменовані значними зрушеннями у розумінні необхідності і доцільності наукових пошуків. Результатом цього стали десятки захищених музикантами-духовиками кандидатських та докторських дисертацій, низка наукових та мистецтвознавчих досліджень. Значно розширилось і коло наукових пошуків – в полі зору науковців опиняються питання вивчення історичних шляхів становлення та розвитку духового мистецтва, проблеми теорії та методики гри на духових інструментах, вивчення позитивного досвіду організації навчально-виховного процесу різноманітних навчальних закладів мистецького спрямування в Україні, аналіз виконавської, педагогічної, методичної та громадської діяльності провідних вітчизняних музикантів-духовиків. Зауважимо, що флагманами в цьому процесі є саме представники трубної школи України.

У першому розділі магістерського дослідження, на основі ґрунтовного аналізу наукової, мистецтвознавчої, методичної літератури, нами систематизовано відомості про науково-дослідну роботу представників виконавської та педагогічної школи гри на трубі в Україні. У роботі представлений, в хронологічному порядку, список захищених українськими науковцями кандидатських та докторських дисертацій, надана характеристика та короткий зміст представлених досліджень.

В процесі вирішення поставлених у магістерському дослідженні завдань, у першому розділі магістерського дослідження нами обґрунтована важливість і необхідність наукової та навчально-методичної роботи та ступінь її впливу на розвиток виконавства на трубі в Україні. Нами з'ясовано, що активізація цих ланок діяльності сучасного виконавця-педагога, в першу чергу, покращує якість освітнього процесу, забезпечує отримання учнями та здобувачами вищої освіти міцних та ґрунтовних знань, набуття професійних умінь, забезпечує освітній процес сучасними навчально-методичними виданнями тощо.

Активізація наукової роботи забезпечує підвищення кваліфікації та здобуття наукових ступенів та вчених звань науково-педагогічних працівників, відповідно, зростання наукового потенціалу навчальних закладів мистецького спрямування, що сприяє успішному проходженню акредитації та відкриттю і ліцензуванню нових спеціальностей.

Як відомо, лейтмотивом діяльності сучасного педагога-музиканта, поряд з виконавською та педагогічною, стає і активна навчально-методична робота. У першому розділі магістерського дослідження надається ґрунтовний аналіз навчально-методичної діяльності трубачів-професіоналів України, подаються основні методичні праці представників регіональних виконавських шкіл гри на трубі в Україні, аналізується короткий зміст представлених досліджень.

Як відомо, однією з найважливіших складових творчої діяльності виконавця є саме концертна робота, що є найбільш дієвою формою просвітницької діяльності. У другій половині ХХ - початку ХХІ ст. спостерігається значне зростання сольо-концертного виконавства в Україні, що пояснюється удосконаленням музичних інструментів, збільшенням репертуару для духових інструментів, підвищенням професійного рівня виконавців. Історія національного духового виконавства зберігає імена видатних виконавців на

трубі, творчість яких позитивно вплинула на розвиток трубного виконавства не тільки в Україні, а й далеко за її межами.

У другому розділі магістерського дослідження нами проаналізована концертно-сольна діяльність видатних вітчизняних виконавців на трубі, творчість яких підносить престиж національної школи гри на трубі на світовій арені та сприяє популяризації цього музичного інструменту.

У науковій роботі надається коротка характеристика концертної діяльності М. Табакова, Г. Орвіда, В. Кафельнікова, О. Куліша, В. Посвалюка, І. Гишки, В. Швеця, С. Цюлюпи, які зробили величезний внесок у розвиток виконавської школи гри на трубі в Україні.

У другому розділі магістерського дослідження систематизуються відомості про участь трубачів-професіоналів у громадських організаціях: Всеукраїнській музичній спілці, Гільдії трубачів-професіоналів України, діяльність яких направлена на популяризацію музичної культури загалом, та національної школи гри на трубі зокрема.

У роботі аналізується участь представників школи гри на трубі в організації та проведенні різноманітних виконавських конкурсів та фестивалів, що сприяють піднесенню професійного рівня виконавців на трубі та популяризації творчості українських композиторів.

Виконане магістерське дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблематики. До подальших шляхів пошуку слід віднести вивчення та аналіз наукової, навчально-методичної та концертної діяльності представників регіональних виконавських шкіл гри на трубі в Україні.

Список використаних джерел

1. Апатський В. М. Історія духового музично-виконавського мистецтва. Київ : ТОВ «Задруга», 2010. – 248 с
2. Апатський В.М. Актуальні проблеми духового музично-виконавського мистецтва: Навчальний посібник. Київ : ТОВ «Задруга», 2013. – 588 с.
3. Апатський В.М Історія духового музично-виконавського мистецтва.. Книга 2. . – Київ: ТОВ «Задруга», 2012. – 408 с.
4. Апатський В. М. Основи теорії та методики музично-виконавського мистецтва: навчальний посібник. Київ, НМАУ імені. П. І. Чайковського, 2006. – 432 с.
5. Богданов В. Історія музичного мистецтва України від найдавніших часів до поч. ХХ ст. : моногр. / В. Богданов. – Х. : Основа, 2007. – 395 с.
6. Богданов В. О. Кріпосні капели і оркестри в Україні (на прикладі Подільської й Чернігівської губерній) / В.О. Богданов // Вісник ХДАДМ. – Х., 2008. – № 14. – С. 14–20.
7. Богданов В.О. Історія духового музичного мистецтва України : моногр. / В.О. Богданов. – Х. : Основа, 2000. – 336 с.
8. Богданов В.О. Концертна практика сольо-ансамблевого і оркестрового виконавства на духових інструментах в Україні у другій половині ХVІІІ – першій половині ХІХ ст. / В.О. Богданов // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. вузів худож.-буд. профілю України і Росії. – Х., 2006. – Вип. 4, 5, 6. – С. 95–99.
9. Богданов В.О. Предыстория духового музикального искусства Украины. / В.О. Богданов // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. – Харків, 2007. – № 1, 2. – С. 11–20.
10. Богданов В.О. Сольно-ансамблеве і оркестрове виконавство на духових інструментах у Києві й Харкові (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) /

В.О.Богданов // Проблеми взаємодії мистецтва педагогіки та теорії і практики освіти. Мистецтво: від існуючого до виникаючого : зб. наук. праць. – Харків, 2007. – Вип. 20. – С. 348–361.

11. Богданов В.О. Богданова Л.Д. Історія духового музичного мистецтва України: від найдавніших часів до початку ХХст.: В 2-х томах.- Т.1.-Х.: ФО-П Сілічева С.О.,2013.- 384 с.

12. Богданов В.О.,Богданова Л.Д. Історія духового музичного мистецтва України: від найдавніших часів до початку ХХст.: В 2-х томах.- Т.2.-Х.: ФО-П Сілічева С.О.,2013.- 348 с.

13. Василів І. Відділ духових та ударних інструментів Львівського коледжу культури і мистецтв в музичній культурі України, Збірник наукових праць «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя». Випуск №14/Упорядник С.Д. Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2022. - 131 с.

14. Вовк Р. Інструментознавство. Оркестрові духові та ударні інструменти [Рукопис] : навч. посіб. / Р.Вовк, О.Кочерженко, М.Гудима. – К. : Київський ін-т музики ім. Р. Глієра, 2011. – 172 с.

15. Вовк Р.А. Портрети корифеїв. Науково-популярне видання / Р.А.Вовк. – К.: НМАУ ім.. П.І. Чайковського, 2013.-225 с.

16. Гишка І.С. Звукоутворення як важлива складова технічної досконалості трубача (історія, теорія, методика, практика). Монографія / І.С.Гишка.-Львів, АСВ, 2010.-183 с. ISBN 978-966-486-096-4

17. Гишка І.С., Горман О.П. Теорія і методика постановки виконавського апарату трубача. Навчально-методичний посібник / І.С.Гишка., Горман О.П. – Львів: АСВ, 2013. – 109 с. ISBN 978-966-2699-24-1

18. Завадецька І. С. Жанр валторнового концерту в творчості українських композиторів 70–90-х років ХХ століття / І.С. Завадецька // Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури

України. – Рівне, 2006. – Вип. 1. – С. 84–89.

19. Загайкевич М. Чесько-українські музичні зв'язки як фактор становлення української національної композиторської школи / М.Загайкевич // Матеріали до українського мистецтвознавства. – К., 2003. – Вип. 2. – С.107–111.

20. Збірник наукових матеріалів VI-ї Міжнародної науково – практичної конференції «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя». Випуск №6 /Упорядник С.Д.Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2014.-156 с. ISBN 978-966-416-336-8

21. Збірник наукових матеріалів V-ї Міжнародної науково – практичної конференції «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя». Випуск №5 /Упорядник С.Д.Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2013.-160 с.

22. Збірник наукових праць «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя». Випуск №7 /Упорядник С.Д.Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2015.-200 с. ISBN 978-966-416-374-0

23. Івченко Л.В. Реконструкція нотної колекції графа О.К.Розумовського за каталогами XVIII сторіччя/ НАН України. Нац. Б-ка України ім..В.І.Вернадського. – К. 2004. – 644 с.

24. Кавунник Л. В. Мистецтво духової музики у контексті культурно-освітніх традицій м. Ніжин ХХ століття / Л.В. Кавунник // Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України. – Рівне, 2008. – Вип. 3. – С. 98–104.

25. Карпяк А.Я. Концепційні засади художнього мислення сучасного флейтиста. Монографія / А.Я.Карпяк.-Львів:Наукове товариство ім.Шевченка, 2013. -378 с. ISBN 978-966-8868-31-3

26. Колодуб Л. Деякі думки щодо сучасного стану музики духової / Л.Колодуб // Україна музична. – 1998. – С. 19–20.

27. Круль П. Ф. Східнослов'янська інструментальна культура: історичні витоки і функціонування. – Івано –Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2006. – 164 с.

28. Круль П. Ф. Історичні критерії національного духового інструментального мистецтва в Україні XVIII ст. / П.Ф. Круль // Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського. Музичне виконавство. –К., 2000. – Вип. 8 – С. 154–163.

29. Круль П. Ф. Національне духове інструментальне мистецтво українського народу: Малодосліджені сторінки історії / П.Ф. Круль ; Нац. муз. акад. України ім. П.І.Чайковського ; [відп. ред. Ляшенко І.Ф.]. – К., 2000. – 324 с.

30. Круль П.Ф. Духовий інструментарій в історії музичної культури України : підручник для вищих музичних закладів IV рівня акредитації / Петро Круль. – Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013.-2019 с. ISBN 978-640-353-0

31. Круль П.Ф. Питання походження національного духового інструментарію в контексті музичної україністики / П.Ф. Круль // Національна музична акад. України ім. П.І. Чайковського. Науковий вісник. – К., 2000. – Вип. 14. – С. 88–97.

32. Круль П.Ф. Розвиток національного духового інструментального мистецтва кінця XVIII – початку XIX століть / П.Ф. Круль // Історія в школі. – К. : Вид-во «Етносфера», 2000. – № 1. – С. 37–40.

33. Круль П.Ф. Сторінки з історії минулого національного духового інструментарію України / П.Ф. Круль // Вісник Держ академії керівних кадрів культури і мистецтв. – К. : ДАКККіМ, 2000. – № 3. – С. 38–44.

34. Марценюк Г.П. Українське тромбонне виконавство в контексті європейського духового музичного мистецтва/ Герольд Марценюк.-К.:ДП «Інформ .-аналіт. агентство», 2013.-402 с.

35. Муха А. І. Композитори України та української діаспори : довідник /

А.І. Муха. – К. : Музична Україна, 2004. – 351 с. – ISBN 966-00-0149-5.

36. Посвалюк В.Т. Вильгельм Марьянович Яблонський (к 120-летию со дня рождения): монографія - К.: НМАУ им. П. И. Чайковского, 2009. – 160 с.: ил. 32 с. ISBN 978-966-7357-50-4

37. Посвалюк В.Т. Методика овладения верхним регистром на трубе: учебное пособие –К.: НМАУ им. П.И.Чайковского, 2013.-60с.: іл..

38. Посвалюк В.Т. Мистецтво гри на трубі в Україні: Монографія. - Київ: КНУКіМ, 2006. – 400 с.

39. Посвалюк В.Т. Труба-пікколо у виконавській практиці трубача. К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2008. – 68 с.

40. Посвалюк В.Т. Шляхи становлення і проблеми розвитку української школи виконавства на трубі: історичний, професійно-виконавський, теоретико-методичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора мистецтв. /В.Т. Посвалюк. – К. : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського, 2008. – 20 с.

41. Посвалюк В.Т., Посвалюк К.В. Історія кафедри духових і ударних інструментів НМАУ ім.П.І.Чайковського у фотографіях. – К. : НМАУ ім. П.І.Чайковського, 2010.- 224 с. : іл. ISBN 978-966-7357-55-9

42. Рудчук Ю. Духова музика України XVIII-XIX століттях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Ю.Рудчук. – К., 2001. – 28 с.

43. Рудчук Ю.А. Духова музика в Україні (XVIII-XIX ст.) / Ю.А. Рудчук. – К., 2006. – 228 с. – ISBN 5-12-004237-6.

44. Сверлюк Я. В. З історії розвитку духової музики на Волинському Поліссі / Я.Сверлюк // Поліссезнавство: наукові фольклорно-етнологічні та мистецтвознавчі студії. – Рівне : Волинські обереги, 2001. – С. 96–100.

45. Сверлюк Я.В. Диригентсько-оркестрова освіта: теорія, методика, практика. Монографія. – Рівне: РДГУ, 2007.-235 с.

52. Сверлюк Я.В. Методологічні проблеми професійної музичної освіти / О. Ільченко, Я. Сверлюк.- Рівне: Перспектива, 2004.-199с.
53. Сорокін П.О. Особливості виконавського дихання трубача кваліфікаційна робота на здобуття ступеню бакалавра. – Суми, 2021.
54. Столярчук Б.Й. Рівненській дитячій музичній школі №1 ім. М.В. Лисенка – 70 (1939 – 2009). Біографічно-бібліографічний довідник. – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. - 196 с.
55. Столярчук.Б.Й. Лауреати мистецької премії імені Г.Жуковського /Б.Й. Столярчук. – Рівне: О. Зень, 2018. – 100 с.
56. Терлецький М.М. Історія розвитку духового оркестру: навчальний посібник // -Рівне, 2006. -156
57. Уразов Д. Діяльність Гільдії трубачів-професіоналів України в контексті загальноєвропейських тенденцій: магістр. кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістр. - Рівне, 2020.
58. Цюлюпа С.Д. Історія кафедри духових та ударних інструментів Рівненського державного гуманітарного університету: минуле і сучасне. Навчальний посібник.-Рівне: видавець О.Зень, 2012.-240с. ISBN 978-617-601-038-8.
59. Цюлюпа С.Д. Трубачі Рівного в історії інструментально-ансамблевого виконавства Волинського Полісся /С.Д.Цюлюпа // Збірник наукових праць «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя». Випуск №6 /Упорядник С.Д. Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2014. - 151 с.
60. Цюлюпа С.Д. Асоціація діячів духової музики в мистецькому житті Рівненщини /С.Д. Цюлюпа // Збірник наукових праць «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя». Випуск №9 /Упорядник С.Д. Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2017. -214 с.

61. Цюлюпа С. Д. Кандидатські та докторські дисертації духовиків України в освітньому процесі мистецьких закладів вищої освіти // Збірник наукових праць «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя». Випуск №14 /Упорядник С.Д. Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2022. -131 с.

62. Цюлюпа С.Д. Виконавські конкурси як фактор формування української школи духового виконавства /С. Д. Цюлюпа // Збірник наукових праць «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя». Випуск №3 /Упорядник С.Д. Цюлюпа. – Рівне: Волинські обереги, 2008. -147 с.

63. Шреєр - Ткаченко О. Я. Історія української музики: в 2 ч. Ч. 1. Розвиток української музичної культури від найдавніших часів до середини ХІХ ст. / О.Я. Шреєр-Ткаченко. – К.: Музична Україна, 1980. – 196 с.

64. Шамаєва К.І. Музична освіта в Україні у першій половині ХІХ ст навч.пос.- Київ, 1996. -112с.

65. Щуров А.Я. Історія еволюції ударних інструментів у складі симфонічного оркестру / А.Я. Щуров. – Львів: Сполом, 2004, 268 с.

66. Юцевич Є. Музичні інструменти /Є. Юцевич // - К.: Держ.видавн. образотворчого мист. і муз. літ. 1998.-218с.

ДОДАТКИ

Додаток А

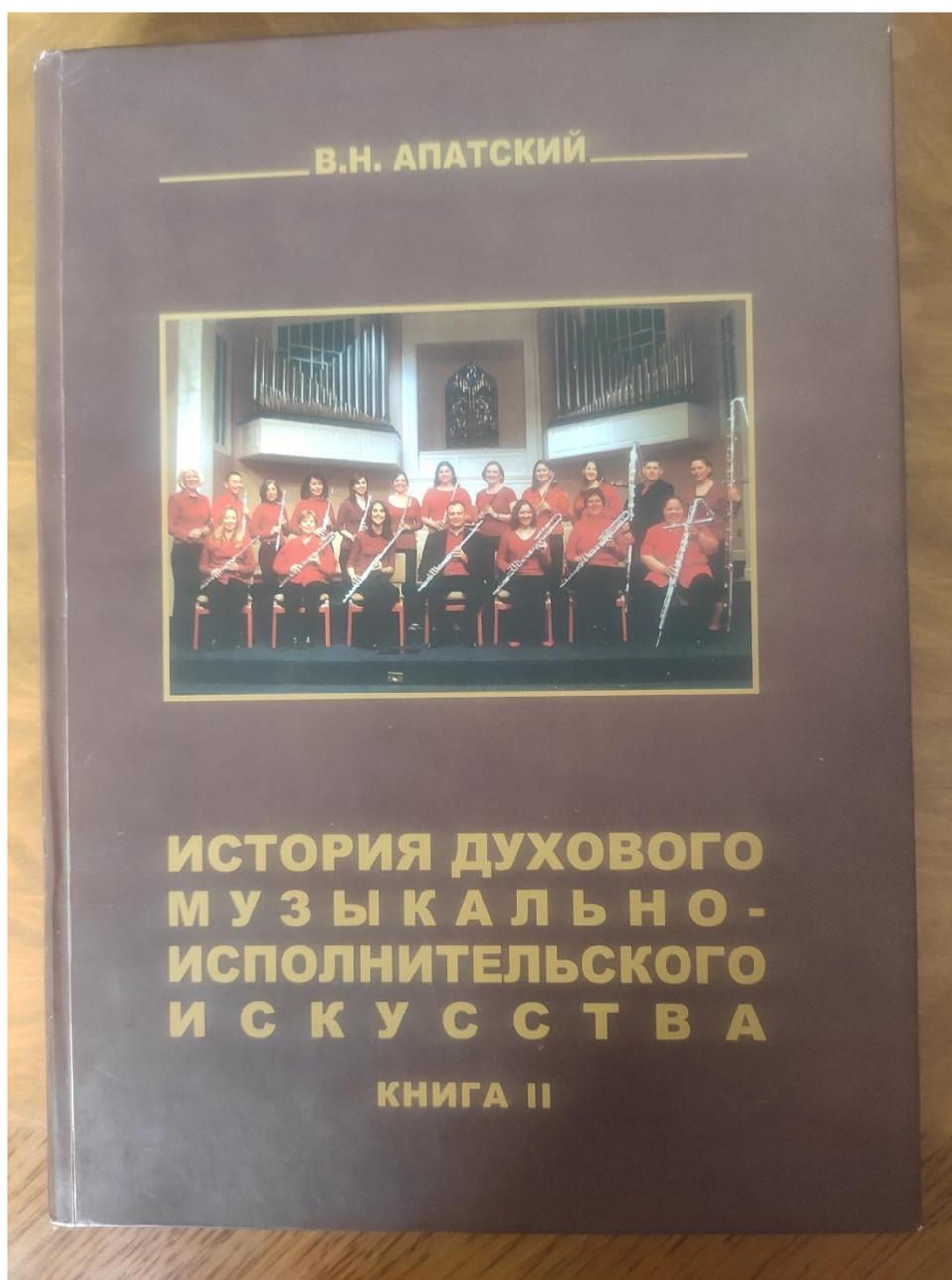
Члени журі VII Міжнародного конкурсу юних виконавців на духових та ударних інструментах «Сурми Буковини», м. Чернівці, 2017р.

Зліва направо сидять Барбара Сьовьоутек-Желязна, Володимир Апатський (голова журі), Роман Наконечний, стоять Валерій Горб, Лев Закопець, Роман Вовк, Єжи Котичка, Степан Цюлюпа, Кшиштоф Камінський, Юрій Василевич.

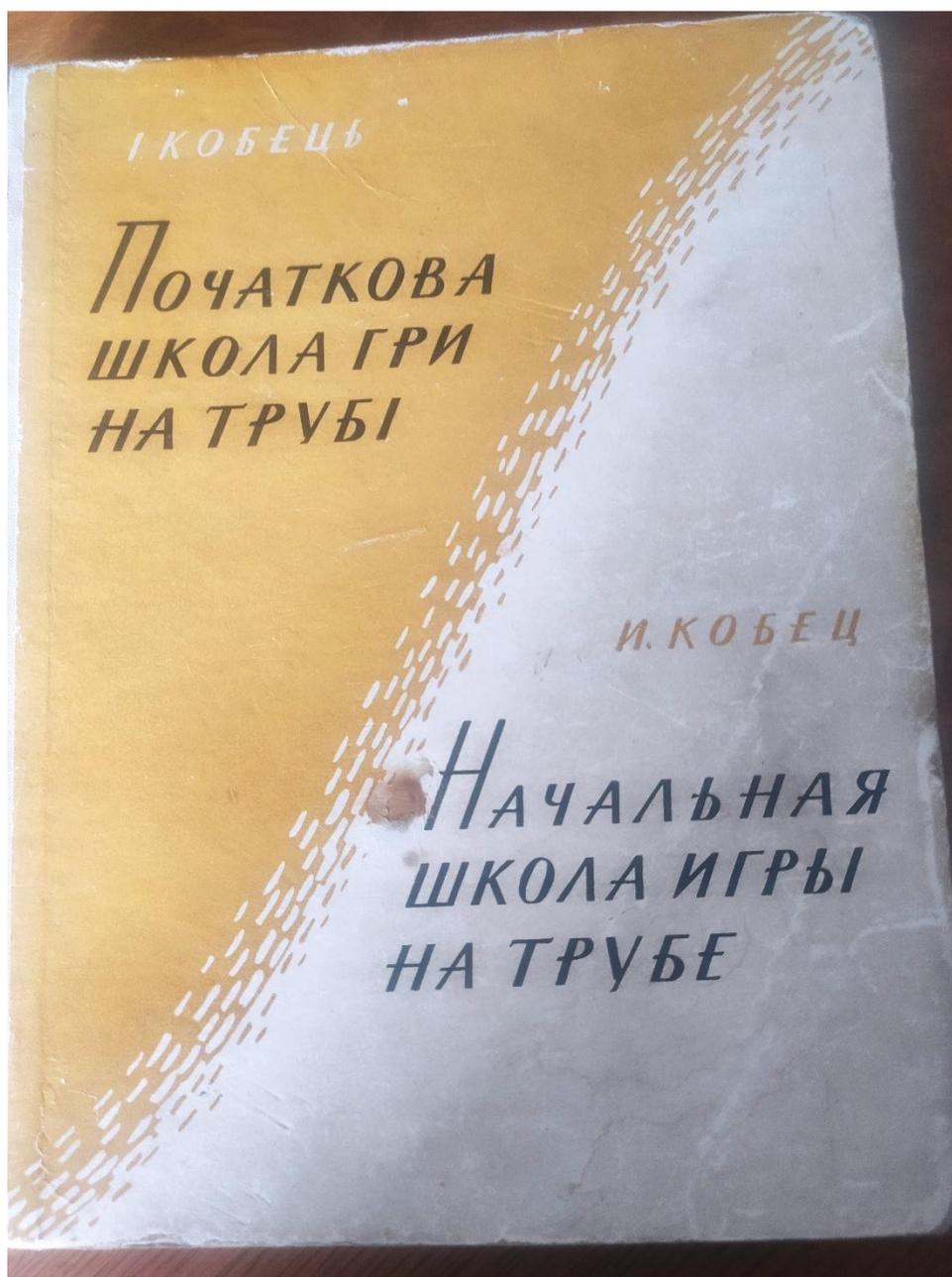
Додаток Б

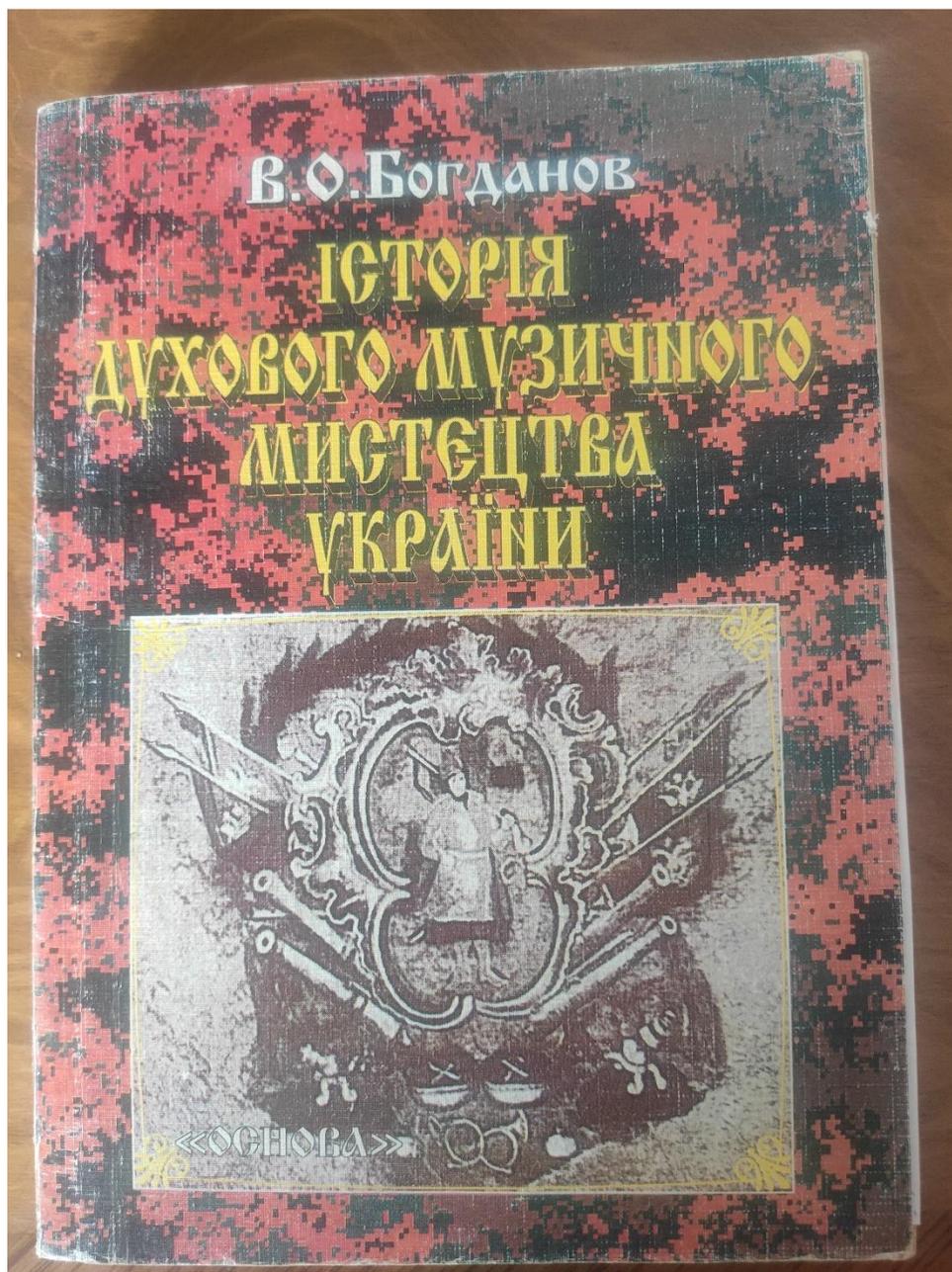
Артисти симфонічного оркестр «Бревіс» на гастроліях в Польщі. Зліва направо Володимир Йосак, Петро Любченко, Ігор Данилюк, Микола Терлецький, Степан Цюлюпа.

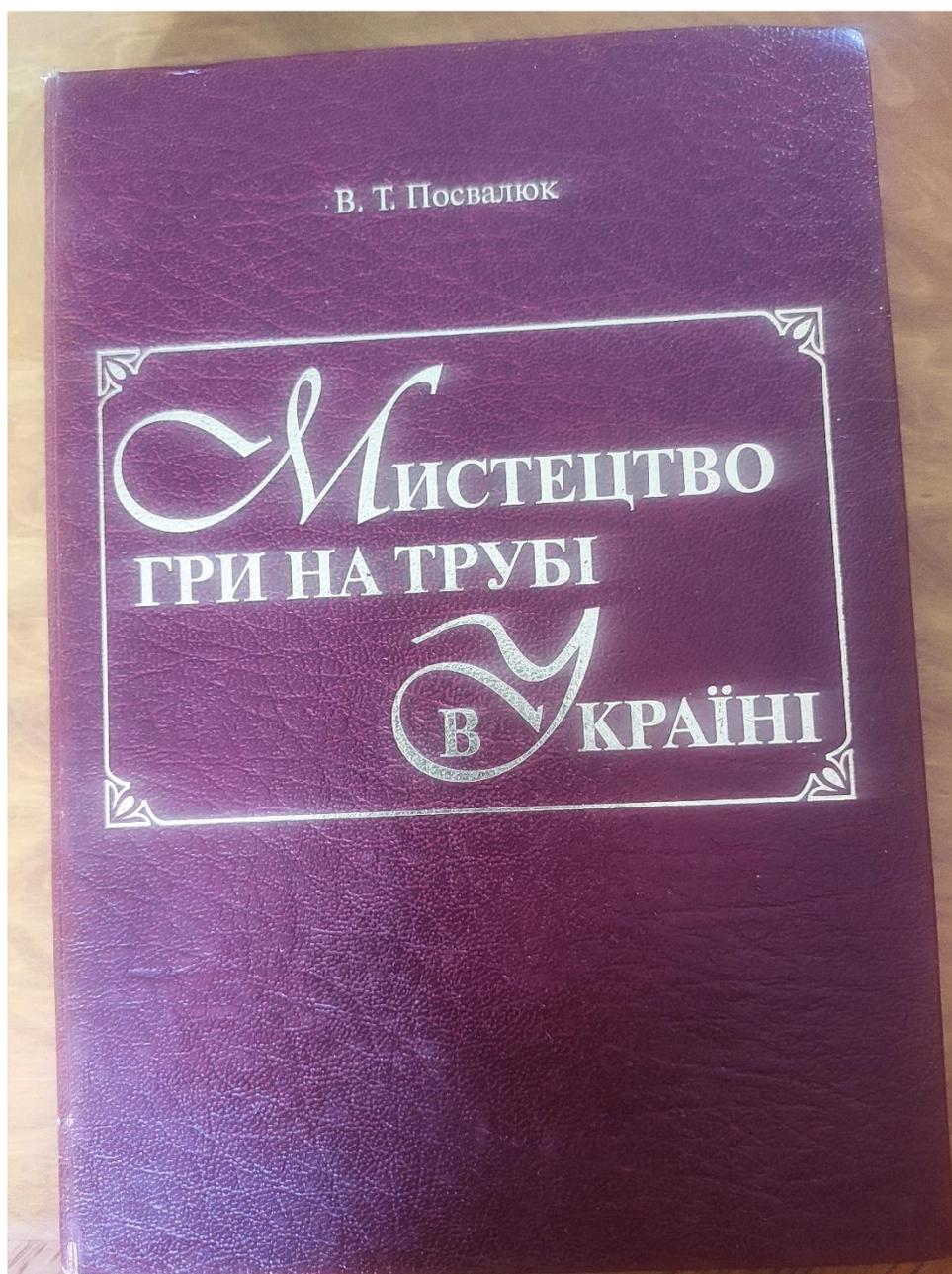
Навчальний посібник Володимира Апатського, НМАУ, 2012 р.

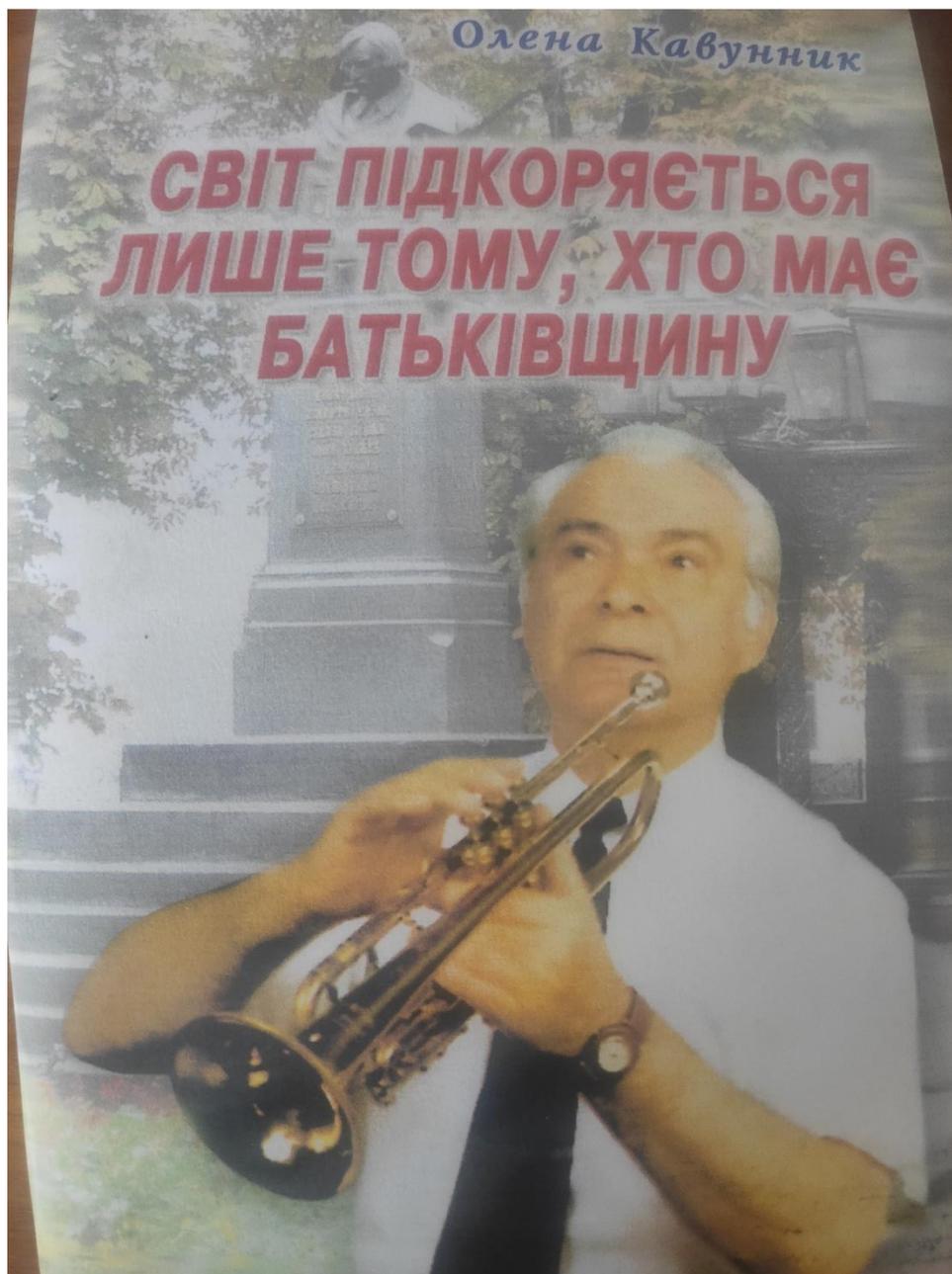
Перша і єдина українська школа гри на трубі І.М. Кобця за редакцією проф. В.М. Яблонського, друге виправлене і доповнене видання, «Мистецтво», Київ – 1963

Монографія В.О. Богданова «Основа», Харків – 2000 р.

Монографія В.Т. Посвалюка, КНУКіМ, Київ – 2006 р.

Олена Кавунник. Світлій пам'яті про уродженця України Тимофія Докшицера, Ніжин – 2006 р.

Монографія Ірини Копоть, Житомир – 2005 р.

Єдиний в Україні збірник наукових праць в жанрі духової музики, упорядник С.Д. Цюлюпа, РДГУ, випуск № 14, Рівне-2022р.

Буклет конкурсу, упорядник Л.М. Закопець, Львів-2018 р.

Буклет конкурсу, упорядник Ю.А. Соколовський, Львів – 2018 р.

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет РДГУ
Кафедра духових та ударних інструментів Інституту мистецтв РДГУ
Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації
Управління культури і туризму виконавчого комітету Рівненської міської ради
Асоціація діячів духової музики Рівненського обласного відділення
Національна Всеукраїнська музична спілка

IX-й
Всеукраїнський віртуальний
відкритий конкурс

молодих виконавців (ансамблів)
на духових та ударних інструментах
імені Вячеслава Старченка

23-25 березня 2021 р.
м. Рівне

ДЕВ'ЯТИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ВІРТУАЛЬНИЙ ВІДКРИТИЙ КОНКУРС МОЛОДИХ ВИКОНАВЦІВ (АНСАМБЛІВ) НА ДУХОВИХ ТА УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТАХ ІМЕНІ В'ЯЧЕСЛАВА СТАРЧЕНКА

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
1999

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВ
EM

КАФЕДРА ДУХОВИХ
ТА УДАРНИХ
ІНСТРУМЕНТІВ

Буклет конкурсу, упорядник С.Д. Цюлюпа, Рівне – 2021 р.

Журі другого Всеукраїнського конкурсу камерних ансамблів духових та ударних інструментів імені Франца та Карла Доплерів, 6-10 листопада 2018 р. м. Львів. Зліва направо Петро Гундер, Роман Вовк, Андрій Карп'як (голова журі), Степан Цюлюпа, Борис Олійник.